

ZÜNNÛN-U MISRÎ HAZRETLERİ (1)*

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîhi alâ külli hâlin ve fî külli hîn. Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, muhammedini'l-mustafâ ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihşânin zevi's-sıdkı ve'l-vefâ... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Mustafa Selâmi Efendi Hazretleri'nin bina etmiş olduğu bir mübarek ibadethanede dersimizi yapıyoruz. Maksudımız, sâlih kimselerin, büyük evliyaullahın zikirleri geçen yerlere, anıldıkları yerlere Allah'ın rahmeti indiği için, onların hayatlarını yâd ederek o, rahmet-i Rahmân'a nâil olmak... Onların ruhlarını Rabbimiz şad eylesin... Makamlarını, derecelerini daha ziyade yüceltsin...

Onların mânevî himmetlerine, teveccühlerine mazhar olmak ve onların hayatlarından ve mübarek sözlerinden nasihatlerinden istifade etmek istiyoruz. Bu maksatla büyük alimlerden Ebu Abdurrahmân es-Sülemi Hazretleri'nin Türkçe'ye tercüme edilmemiş olan, çok kıymetli bir kaynak eser, menba' olan *Tabakâtü's-Sûfiyye'sinden okumaya karar vermiştik.*

---

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

Bu *Tabakâtü's-Sûfiyye*, *ashab-ı kiramdan* ve *tâbiinden sonraki tebe-i tâbiîni* anlatıyor. Yâni, *ashab* ve *tâbiîni* müellif bir başka kitabında yazmış. Üçüncü merhalesi olarak, onlardan sonra gelen mübareklerin hayatlarını anlatmaya geçmiş ve böylece *Tabakâtü's-Sûfiyye* isimli eserini meydana getirmiş. Beş tabaka halinde tertip etmiş kitabını. Her tabakada yirmi büyük zâtın hayatını anlatarak, yüz şahsın hayatını ve sözlerini eserinin içine almış bulunuyor.

Geçen iki haftada *el-Fudayl ibn-i İyâd Rh.A'in* hayatını ve sözlerini, nasihatlerini okumuş olduk. Şimdi bu hafta söz *Zünnûn-ı Mısrî Hazretleri'ne* geldi.

Bu bölümün okunmasına başlamadan önce, Peygamber SAS Efendimiz'e ve Peygamber Efendimiz'den bize kadar gelmiş geçmiş cümle sâdât ve meşâyihimizin, sahabe-i kirâmın, sâlihlerin, evliyâullahın ruhlarına; hem bu mübarek zâtın, hem bu tekkeyi bina etmiş olan Mustafa Selâmi Efendi Hazretleri'nin; ondan sonra bu makamda irşad ile meşgul olmuş meşâyih-i izâmın;

Kendisinden feyz aldığımız hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'nin, Gümüşhaneli Dergâhı meşâyihimizin ve silsilemize mensub ve diğer turuk-ı aliyemizin silsilelerine mensub büyüklerimizin ruhları için...

Peygamber SAS Efendimiz:¹

لَتَفْتَحَنَّ الْقُسْطَنْطِينِيَّةُ فَلَنِعْمَ الْأَمِيرُ أَمِيرُهَا
وَلَنِعْمَ الْجَيْشُ ذَلِكَ الْجَيْشُ

(حم. طب. ك. عن بشر الغنوى)

(Letüftehanne'l-kostantîniyyetü) “Kostantıniyye mutlaka, kesin olarak fetholunacaktır. (Feleni'me'l-emîri emîruhâ) Onu fetheden komutan ne güzel komutandır, (ve leni'mi'l-ceyşi zâlike'l-ceyş) Onu fetheden ordu, ne mübarek, ne iyi bir ordudur.” diye evvelce, kendi hayatında, ileride olacak bir hadiseyi böyle müjdelediği için, “O müjdeye biz nâil olalım, o şerefi biz kazanalım!” diye, sahabe-i kiram zamanından beri, daha aradaki beldeler müslümanlar tarafından fethedilmeden, önceden burayı fethetmeye seferler yapılmış. O seferlerin birinde Peygamber SAS Efendimiz'in mihmandâr-ı mübareki Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri, cihad ve burayı fethetmek niyet-i hâlisasıyla buraya gelmiş, burada vefat eylemiş ve bu beldeye onun mübarek lakabından dolayı, künyesi Ebû Eyyüb olduğu için Eyyüb Sultan ismi verilmiş.

---

¹ Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.335, no:18977; Taberânî, *Mu'cemü'l- Kebîr*, c.II, s.38, no:1216; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.468, no:8300; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.118; İbn-i Hacer, *el-İsâbe*, c.I, s.308, no:684; Buhârî, *Târih-i Kebîr*, c.II, s.81, no:1760; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.LVIII, s.34; Abdullah ibn-i Bişr el-Ganevî, babasından.

Kenzü'l-Ummâl, c.XIV, s.252, no:38462; *Mecmaü'z-Zevâid*, c.VI, s.323, no:10384; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XVII, s.339, no:18311.

O beldemizin medâr-ı iftihârı ve “Ahirette, mahşer gününde, beldenin ahâlisi cennete sevk edildiği zaman, o beldedeki sahabe-i kiram onların önderi olacak, onların arkasından gidecekler.” diye bildirildiği için; bizim de inşaallah cennete giderken önümüzde bayraktarımız ve önderimiz olacak olan o mübarek zât için;

İstanbul’da medfun bulunan diğer sahabe-i kiramın, makâmı bulunan Yûşâ AS’ın, isimleri kaydedilmemiş olan sâir enbiyânın, mürselînin ve nice nice evliyauallahın ve hâssaten yakınımızda türbesi ve makamı bulunan Abdül’ehad-ı Nûrî Hazretleri’nin ve sâir büyüklerimizin; fâtihlerin, Fâtiḥ Sultan Mehmed Han Hazretleri’nin, gâzilerin, şehidlerin, mücahidlerin ruhları için;

Uzaktan yakından bu derslere gelen siz kardeşlerimizin de ahirete göçmüş olan bütün geçmişlerinin, sevdiklerinin, arkadaşlarının, yakınlarının ruhları için, bir Fatiha-ı Şerife, on bir İhlâs-ı Şerif okuyalım, hediye edelim ruhlarına, öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Zünnûn Hakkında Bilgi

Bi’smi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm.

ذُو النُّونِ الْمِصْرِيُّ وَمِنْهُمْ ذُو النُّونِ بْنِ إِبْرَاهِيمِ

الْمِصْرِيُّ أَبُو الْفَيْضِ وَيُقَالُ ثَوْبَانُ بْنُ إِبْرَاهِيمِ

ذُو النُّونِ لَقَبٌ وَيُقَالُ فَيْضُ بْنُ إِبْرَاهِيمِ

(Zü'n-nûn el-mısrî) Zü'n-nûn, iki kelimededen meydana geliyor. Zû ve nûn kelimelerinden meydana geliyor. Zü'n-nûn, mürekkebe bir kelime oluyor, birleşik bir kelime oluyor.

Zü'n-nûn lakabı, Yunus AS'ın lakabıdır aslında. Yunus AS Musul civarında, Ninova denilen bir şehrin ahalisine gönderilmiş peygamberlerden bir peygamberdir. Kendisi bir gemiye bindiği sırada, denize atıldığı ve balık yuttuğu ve sonra da onu karaya çıkartmış olduğu için Zü'n-nûn, yâni o balıkla o macerası olan o peygamber. Yâni Yunus AS. Yunus AS'ın lakabı.

Nûn'un Arapçada çeşitli mânâları var, balık mânâsına da geliyor. Nun harfi hokkaya benzediği için, mürekkep konulan hokkaya da deniliyor. Bilmiyorum balıkla böyle nûn harfinin bir benzerliği var mı, balığa da nûn deniliyor.

Muhakkak ki, hayatını şimdi okumakta olduğumuz Mısırlı Zünnûn'a da, Zünnûni'l-Mısrî'ye de o ismi Yunus AS'dan dolayı vermişlerdir. Yâni, kimimizin adı Mûsâ oluyor, kimimizin Ya'kub oluyor, kimimizin Yusuf oluyor... Bir peygamberin adını veriyorlar, onun şefaatine ersin inşaallah diye. Kimimizin Ahmed oluyor, Mahmud oluyor, Muhammed oluyor. Zünnûn da böyle...

Geçen haftalarda da, biraz dersimiz Arapçayla da ilgili bilgiler vererek böyle devam ediyordu. Bir şahsın tanıtılması için dört şey oluyor: Bir, nereli olduğunu gösteren bir kelime oluyor. Bir kendisinin asıl adı oluyor. Bir künyesi oluyor.

Bir de lakabı oluyor. Meselâ, Peygamber Efendimiz'in asıl adı Muhammed, ama künyesi Ebü'l-Kâsım.

Bu zât-ı muhteremin de bir ismi var, aşağıda onu göreceğiz.

وَمِنْهُمْ ذُو النُّونِ بْنِ إِبرَاهِيمَ الْمِصْرِيِّ أَبُو
الْفَيْضِ وَيُقَالُ ثَوْبَانُ بْنُ إِبرَاهِيمَ ذُو النُّونِ لِقَبِّ
وَيُقَالُ فَيْضُ بْنُ إِبرَاهِيمَ

(Ve minhüm zü'n-nûn) “Yâni bu hayatları anlatılan mübarek evliyaullahtan, meşâyihden, sûfilerden bir tanesi de Zünnûn'dur. Nûn muzâfun ileyh, onun için esre okunacak: (Zü'n-nûni'bnü) İbn kelimesi zû gibi merfu olacak, (ibrâhîm) İbrâhim'in sonu mansub olacak. İbrâhim gayr-i munsarif olduğu için: (Zü'n-nûni'bnü ibrâhîme'l-mısriyyü) okunacak.

Zünnûn, lakabı oluyor bu zâtın. Babasının adı, İbrâhim olduğu buradan anlaşılıyor. Zünnûn ibn-i İbrâhim dendiğine göre, Mısrî de Mısırlı olduğunu gösteriyor.

(Ebü'l-feyd) Ebü'l-Feyz diyelim, z harfine benzetiyoruz dad harfini biraz: Ebü'l-Feyz. Bu da künyesiymiş. Ebü'l-Feyz, Feyz'in babası.

Demiştik ki, böyle ebû'lu kelimeler bazen hakîkaten evlâdın ismi olur. Meselâ, Ebü'l-Kâsım... Peygamber Efendimiz'in çocuğu Kâsım; Ebü'l-Kâsım, Kâsım'ın babası demek oluyor. Bazen de, mecâzi mânâda olur.

Meselâ Ebû Zeheb derler; zeheb altın demek, altın babası. Bu artık altının babası mânâsına değil de, altını çok mânâsına geliyor. Ebu'l-Feyz de, feyzi çok mânâsına geliyor olabilir. Feyz adında oğlu da olabilir. O belli değil, bilmiyoruz yâni şu anda belli değil. Ebü'l-Feyz imiş künyesi, ebû'lu şeyler künye oluyordu, künyesiymiş. Lakabı Zünnûn imiş, babası İbrâhim imiş. Mısırlıymış.

(Ve yükàlu) Bazıları da diyorlar ki, deniliyor ki bu zât hakkında: (Sevbânü'bnü İbrâhim) Yâni, ismi peltek se ile Sevban, babasının adı İbrâhim. Yâni, Zünnûn isim değil lâkapsa, Sevban isim olmuş olur o zaman. (Ve zünnûni lekabun) "Zünnûn kelimesi lakaptır. Yâni asıl isim değildir."

Bir insan meselâ çok faziletli olur Ebu'l-Fazâil, derler. Faziletler babası. Yâni, birçok fazileti kendisinde toplamış, fazilet bakımından zengin insan mânâsına. Bu da, Zünnûn lâkabı, Sevban ismi, İbrâhim babasının ismi, Mısrî nereli olduğunu gösteren kelime.

(Ve yükàlü el-feydü'bnü İbrâhim) Bazı böyle diyenler de çıkmış. Denilmiş ki: "Kendisinin ismi Feyz'dır ve babasının adı İbrâhim'dir." Feyz ibn-i İbrâhim de denmiş.

Tabii insanların hakkında çeşitli rivayetler olabiliyor. Bugün bizim kendimizin karşılaştığımız, yaşadığımız bir olayı bile, üç beş arkadaş görmüş olsa, farklı rivayetler çıkabiliyor. Gazetelerde bir olayı birisi başka türlü anlatıyor, bir başkası başka türlü anlatıyor.

Tarihten böyle olaylar, böyle farklılıklar gelir bize. Yâni, bu şahsın ismi hakkında böyle çeşitli rivayetleri toplamış oldu. İlim adamı olduğu için, bütün topladığı bilgileri bize sunuyor. İsmi Sevban, veya Feyz; lakabı Zünnûn, Mısırlı.

سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عُمَرَ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مَهْدِي الْحَافِظُ
بِبَغْدَادَ يَقُولُ أَخْبَرَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ الْمَازِرَائِي قَالَ
قَرَأَ عَلِيَّ أَبُو عُمَرَ الْكِنْدِيُّ فِي كِتَابِهِ أَعْيَانُ
الْمَوَالِي فَذَكَرَ فِيهِ وَمِنْهُمْ ذُو النُّونِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ
الْأَخْمِيمِي مَوْلَى لِقُرَيْشٍ وَكَانَ أَبُوهُ إِبْرَاهِيمَ
نُوبِيًّا

(Semi'tü aliyyeni'bne umere'bni ahmede'bni mehdî el-hâfız) Filâncadan işittim diye, o şundan işitti, o bundan işitti diye liste veriyor. O listeleri artık biz okumayacağımızı söylemiştik. Bizi doğrudan doğruya ilgilendirmiyor.

(Karaa aleyye ebû umerâ'l-kindiyü) “Ebû Ömer el-Kindî bana okuttu,” Kendi bir kitabı var bu zatın, (fî kitâbihî a'yânü'l-mevâlî) o kitabını bana okumuştur. Ben onun önünde diz çökmüştüm, o kitabını bana okutmuştu.”

Bizim bu eski alimlerimizin adeti, kendi yazdıkları kitabı yazdırıyorlar karşıdakilere... O zaman matbaa yok. Kendisinin nüshası elinde, bu müellifin kendi kitabı... Karşısındakilere de yazdırıyor. Böyle bir sürü talebe oluyor.

Sonra o yazdığını karşıısına alıyor:

“—Oku bakalım!” diyor.

Okuyor o... Matbaa yok, eliyle yazdı. Yazdığını bu zâta okuyor. O da böyle pür dikkat, kelimesi kelimesine, elinde kamış kalem, böyle pür dikkat kontrol ediyor. *(Karaa aleyye) dediği, yâni o şahıs müellife okumuş kitabını; bu da not almış, kendi defterine yazmış. Sonra da, “Bakalım doğru mu yazdım hocam, dinleyiniz!” gibilerden, ona dinletip tashih ettirmiş.*

Bütün eski kitapları, böyle ciddî kitapları bu usüllerle rivayet etmişlerdir. Yâni yanlışlık olmasın, düşme olmasın, atlama olmasın, eksiklik olmasın, değiştirme olmasın diye, kitapların sıhhatli bir şekilde bize kadar gelmesini veya kendisinden sonraki nesillere intikal etmesini sağlamak için, İslâm alimleri bu titizliği göstermişlerdir.

Kitabı sonuna kadar okuttuktan sonra... Hani biz burada, bilmiyoruz kaç hafta bu kitabı okuyabileceğiz ama, bu kitap benim kitabım olsa, siz de bunu her hafta yazıyor olsanız, bu kitabı ben size sonuna kadar okutsam, bitirsem; o zaman siz geleceksiniz bana bu sefer:

“—Hocam, bu kitabı biz size okuduk, yâni tamamen karşılaştırmalı, şunun arkasına bir imza buyuruver de, bir imza atıver de, bunu sizden okuduğumuz ve bizim yazdığımız kitabın da eksiksiz, tamam olduğu anlaşılın!” diyecek.

Ben de diyeceğim ki:

“—Bu kitabı bu zât bana baştan sona okudu. Ben de dinledim. Düzeltmeleri yaptım, tashihleri yaptım. Bu kitap benim yazdığım kitaptır; eksiği, fazlası yoktur, tamamdır.” diye bir imza atacağım oraya. Ben de ona müsaade edeceğim: “Benim bu kitabımı benim olmadığım başka şehirlerde sen başkalarına okuyup anlatabilirsin, onlara da böyle sağlam bir imzalı usülle devredebilirsin!” diyeceğim. Kitaplar böyle gelmiştir bize...

Hatta beş-on sene önce veya daha fazla zaman önce, Medine-i Münevvere’den bir Türkistanlı alim geldi bize. Hocamız’a gelmiş, bizim hanemizi de şereflendirdi Ankara’da. Konuştuk, diyor ki:

“—Ben Buharî Hazretleri’nin kitabına kadar giden böyle rivayet zincirine sahibim. *Delâil-i Hayrât*’ın müellifine kadar giden zincirine sahibim. Yâni böyle an’anesine, yazılı belgesine sahibim. Elimde o kitabın öyle müsaadesi var, bu kitabın böyle müsaadesi var, öteki kitabın şöyle müsaadesi var.”

İşte bu, bizim İslâm alimlerimizin, eserlerinin içine başkası tarafından bir şeyler sokuşturulmasın, bazı şeyler çıkartılmasın, eserler sağlam olsun diye başvurdukları ilmi metodlar bunlar. Bunları da bilmiş olun. “Karaa aleyye” sözünün mânâsı bu, yâni “Ben müellifin kitabından aldım yazdım defterime. Bu doğru mu, yanlış mı diye ona okudum. O da tasdik etti.” demek. Sıradan bir şey değil yâni, çok güzel bir metodu gösteriyor.

Onun için, hadisler bize kadar sağlam gelmiştir. Onun için, rivayetler bize kadar sağlam gelmiştir. Onun için, böyle “Ben bunu filâncadan işittim, o falancadan işitti...” diye böyle her şey senetli, isbatlı, delilli ve sağlam oluyor. Hiç havadan konuşmak, bedavadan böyle “İşte böyle duydum canım” filân yok. Kelimesi kelimesine çok dikkat ediyorlar. Yâni ismi Feyz mı, Sevban mı, Zünnûn mu? Her şeyi böyle görüyorsunuz. Bu tabii Peygamber Efendimiz’in zamanı değil, daha sonraki zaman ama, o zamandan beri hadis-i şerifleri o kadar sağlam bir şekilde rivayet etmeyi kendilerine töre haline getirmişler bu mübarek alimler, böyle geliyor işte... O bakımdan bu izahatı verdim size. Bilinsin bu.

Biz şimdi bir kitabı alıyoruz. Diyelim ki Necip Fazıl’ın *Çöle İnen Nur kitabı*. Alıyoruz, okuyoruz. Sayfasının bir yerinde, ya karşı sayfa burayı tutmuyor. Doğru mu yanlış mı, yâni matbaada bir fasikül mü çıktı, eksigi mi var, fazlası mı var? Müellif hakikaten böyle dedi mi, demedi mi? Bilmiyoruz.

Filanca şahıs bir kitap yazmış oluyor. Bir baskısında o satırlar var, ikinci baskısında bakıyorsunuz ya kasten, ya unutma yoluyla bir paragraf atlanmış... Yâni bu gibi şeylere fırsat vermemek, için ilmi sağlam esaslara bağlamış bu alimlerimiz. Allah hepsinden razı olsun... Kelimesi kelimesine, söylediği sözün sorumluluğunu bilerek ve yalan bir şey söylemeyeyim, yanlış bir şey söylemeyelim diye her türlü tedbirleri alarak, ilimleri bize kadar getirmişler.

Şimdi bu Ebû Ömer el-Kindî isimli şahıs, (fî kitâbihî a'yânî'l- mevlî) A'yânü'l-Mevâlî diye bir kitap yazmış bu şahıs. "O bana okudu." Daha doğrusu, "Ondan ben böyle, bu usülle bu bilgiyi aldım." demiş oluyor.

A'yân, bir beldenin gözde insanları demek. Ayn, göz demek, a'yân gözde insanlar. Yâni ilk göze çarpan ön planda gelen insanlar demek. Mevlî, de mevlâ kelimesinin çoğulu. (A'yânü'l-mevâlî), yâni "Mevlâların en önde gelenleri"

Tabii biz Mevlâ kelimesini, sadece Allah-u Teâlâ Hazretleri için kullanıyoruz. Bizim Türkçemizde şu anda biz, "Yâ Mevlâ!" dediğimiz zaman, "Yâ Allah" demek istiyoruz, o mânâyâ kullanıyoruz. Ama Araplarda mevlâ, anlaşmalı iki insana derler. Yâni bu bir köledir, bu da efendisidir. Arasında bir anlaşma, bir bağlantı vardır. Kölelik, efendilik bağlantısı vardır. Bu bunun mevlâsıdır, bu da bunun mevlâsıdır. Aralarında böyle bir velâ, bir bağ olduğundan.

Mevlâ onun için bazen köle mânâsına gelir, azadlı köle mânâsına gelir. Bazen efendi mânâsına gelir. Köleyle efendi anlaşmışlardır, köle kendisinin hürriyetini sağlayacak işlemleri tamamlamıştır, azad olmuştur ama, filânca adamın kölesi olarak tanınır. "Filâncanın mevlâsı" derler. Filâncanın kölesiydi ama, sonradan hür oldu demektir ve ilk patronuna da, sahibine de, ona da mevlâ derler. O ona hitab ederken (Yâ mevlâyê) der. Yâni "Ey efendim!" demek. Mevlâ böylece hem efendi mânâsına geliyor Arapça'da, normal kullanışta; hem de

köle mânâsına geliyor. Enteresan bir kelimedir. Arapça okumuş, biraz böyle okulda, fakültede bulunan kardeşlerimiz bunu bilsinler diye bunları anlattım.

“A’yânü’l-Mevâlî” demek, yâni köle iken sonradan azad olup şöhret kazanmış, böyle bir merteye kazanmış kimseler hakkında yazmış bu kitabı anlaşılan. Bunların önde gelenleri, A’yânü’l- Mevâlî diye bu kitapta toplanmış.

“Bu kitapta bana o filanca şahıs okudu ve dedi ki; (fezekere fîhi) orada kaydetti, zikretti ki: (Ve minhüm zü’n-nûn’ibnü ibrâhîme’l-ahmîmî) ‘İşte bu köle iken azad olup da, bir yüksek merteye kazanmış meşhur kişilerden birisi de İbrâhim oğlu Zünnûn el-Ahmîmî’dir’ diye o adam o kitabında bana bunu kaydettirdi. (Mevlen li-kureyşin) Kureyş kabilesinin azadlı kölesi olarak Zünnûn ibn-i İbrâhim el-Ahmîmî diye bu şahsın adını o kitapta bana okudu. Ben o kitapta okudum, yâni o kitapta vardır.” demek istiyor.

Özetleyecek olursak, alimin birisi meşhur azadlı kölelerin hayatına dair A’yânü’l-Mevâlî diye bir kitap yazmış. O kitabın içinde de bu Zünnûn-i Mısrî geçiyormuş. Demek ki bu Zünnûn-u Mısrî neymiş? Azadlı kölelerden bir zât imiş. (Mevlâ li-kureyşin) Kureyş kabilesinin azadlı kölelerindenmiş.

(Ve kâne ebûhu ibrâhîmi nûbiyyen) Babası İbrâhim diyorduk ya, o babası İbrâhim Afrikalıymış. Nûbe denilen bölgedenmiş. Nûbe denilen bölge, Mısır’ın ek vatora yakın kısmı, Nil

nehriinin çıktığı kısım. Üç milyon metrekairelik bir bölge... Şimdiki Sudan'ın kuzeyi, Mısır'ın güneyi olan bölgeye Nûbe diyorlar. Bu Nûbî, yâni babası İbrâhim Nûbî, yâni o mıntıkadan esir alınmış; onun oğlu bu Zünnûn. Zünnûn, Kureyş kabilesine mensub bir kimsenin esiri olarak yetişmiş, ondan sonra âzâd olmuş.

İslâm tarihinin önemli özelliklerinden birisi de burada görülüyor. Tabii bu İslâm için büyük şereftir. Bakarsınız böyle harplerde esir alınmıştır, köledir, şeydir. Fakat müslüman ilk nesiller, ashâb-ı kiram, tâbiîn, tebe-i tâbiîn, o çok ihlâslı insanlar kölelerini öyle güzel terbiye etmişlerdir ki, müslüman olmuşlardır bu köleler ve sonra bazıları çok büyük alim olmuştur, çok büyük, çok meşhur kimse olmuştur. Çok daha iyi yetiştirmişlerdir.

Köle demek, İslâm diyarının dışındaki bir yerden oraya gelmiş kimse demek ama, sosyal bünye o kadar kuvvetli ki, cemiyetin bünyesi o kadar sağlam ki, iman kalplerde o kadar canlı ki, hareketlerde o kadar İslâm pırıl pırıl parılıyor ki, köleler müslüman oluyor; Habeş olduğunu unutuyor, Rum olduğunu unutuyor, Mısırlı olduğunu, başka şey olduğunu unutuyor, hepsi İslâm'a sımsıkı bağlanıyor ve bakıyorsunuz kölelerden meşhur fakihler yetişiyor, meşhur alimler yetişiyor. Kölelerden meşhur sôfîler yetişiyor. Bu İslâm'ın güzelliği... Yâni köleyi arslanlara parçalattırmamış İslâm, stadyumlarda eğlencesi için maskara etmemiş. Köleleri insan etmiş, insanlığa kazanmış. Köleyi öyle güzel yetiştirmiş ki, alim olmuş.

Bu kölenin sahibi için büyük bir şereftir. Kureyş'in kölesiymiş. Ama ondan sonra Zünnûn-ı Mısırî olmuş. Yâni gönüller sultanı olmuş. Köleyken, gönüller sultanı olmuş.

(Ahmîmî) diyor, evet Ahmîm, Mısır'da bir şehir adı. Nil kenarında, Asuan'ın daha güneyinde bir şehir adı.

تُوفِي سَنَةَ خَمْسٍ وَأَرْبَعِينَ وَمِائَتَيْنِ

(Tûfiye senete hamsin ve erbaîne ve mieteyn)
"Zünnûn Hazretleri 245 senesinde vefat etmiştir." Bu 245 senesi neyi gösterir? Peygamber Efendimiz'in hicretinden sonra kaç kamerî yıl geçtiğini gösterir.

Biliyorsunuz, yıl ya hicrî olur, ya kamerî olur. Kamerî yılda esas kamerî takvimdir, yâni kamerî aylardır. Receb, Şa'ban, Ramazan, Şevval, Zilkâde, Zilhicce, Muharrem, Safer filân... Şemsî yılda da, esas dünyanın güneşin etrafında dönmesi esnasında aynı noktaya geldiği zamana kadar geçen 365 günlük zamandır. Kamerî sene 354 gündür. Şemsî sene 365 gündür, küsüratını bırakırsak. Yâni şemsî, güneşe göre olan sene, 11 gün biraz daha uzun sürmüş oluyor. Kamerî sene, yâni on iki defa ay oluyor, on bir gün artıyor yâni şemsî seneye göre.

Demek ki 245 tane kamerî sene geçmiş. Tabii bu 11 gün, 11 gün, 11 gün fark ede ede, bu 245 ay yılı boyunca kaç yıl fark ediyorsa onu bulacağız. O kadar sene eksik olacak. (245x11=2695 gün/365 = 7.3 yıl fark eder.)

Hicrî seneyi düşünecek olursak. 622 yılında Peygamber Efendimiz hicret etti. 620'nin üzerine 245'i ekleyip bulamayız. 245'ten önce, kaç yıl fark ediyorsa o kadar düşeceğimiz rakam olarak. $(245-7.3=237.7)$ Ondan sonra, bulduğumuz rakamı 622'ye ekleyeceğiz. $622+237.7= 859.7$ eder. Yâni milâdî 859, 860 yıllarında Zünnûn Hazretleri vefat etmiş. Peygamber Efendimiz 632'de vefat ettiğine göre, Peygamber Efendimiz'den 230 sene kadar sonra vefat etmiş. Demek ki, iki asır geçmiş Peygamber Efendimiz'in zamanından.

Peki, ondan önce geçen, yaşamış büyük evliyaullahın hayatlarını neden okumadık?.. Bu kitap oradan başlamıyor, üçüncü tabakadan başlıyor da ondan. Yâni evvelkileri yazan ana kitabı elimizde değil bu müellifin. Buradan devam ediyoruz biz.

İşin doğrusu ne yapmaktı?.. Peygamber Efendimiz'in hayatını anlatmaktan başlamaktı işin en doğrusu... Çünkü güzeller güzeli, olgunlar olgunu, büyükler büyüğü, evliyaların baş tacı Peygamber Efendimiz. Ondan başlamamız lâzımdı. Ondan sonra, Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz'i anlatmamız lâzımdı, Sahabe-i Kiramı anlatmamız lâzımdı. Ondan sonra Tâbiîni anlatmamız lâzımdı, Tebe-i Tâbiîn'i anlatmamız lâzımdı. Biz şimdi daha sonrakilerden başlamış oluyoruz, filmin üçüncü kısmından başlamış oluyoruz. Yâni başından başlamış olmuyoruz.

كَذَلِكَ أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ عُمَرَ أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ
رَشِيقٍ الْمِصْرِيُّ إِجَازَةً حَدَّثَنِي جَبَلَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ
الصَّدْفِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ

كَثِيرِ بْنِ عَفَيْرٍ (ب) بِذَلِكَ

(Kezâlike ahberanî aliyyü'bnü umer, ahberanî
el-hasenü'bnü raşîkını'l-mısrıyyü icâzetem,
haddesenî cebeletübnü muhammedini's-
sadefiyyi, haddesenâ abdullahi'bnü saîdi'bni
küseyri'bni ufeyr, bi-zâlike)

Yâni bu 245 senesinde vefat etti diye kimden
duyduğunu yazıyor. “Bana bunu falanca söyledi,
ona filânca söylemiş, ona filânca söylemiş...”
diye, sapasağlam isimlerini gösteriyor. Aşağıda
da hepsi hakkında, “Bu zâtlar kimlerdir, nerede
yaşamışlar, nasıl insanlardı; güvenilir insan
mıydı? Hangi kitabı yazdı?” diye bilgiler var.

(ب)

لَا يَجُوزُ الْإِحْتِجَاجُ بِهِ قَالَ الذَّهَبِيُّ رَوَى عَنْهُ أَبُو
عَوَانَةَ فِي صَحِيحِهِ

Meselâ, Ufeyr demiş, *be harfi koymuş*. Bu
da Mısırlıymış, babasından rivayet edermiş.
O da Aliyyi'bni Kadîd veya Kudeyd'den, o da
falancadan rivayet edermiş ve güvendiği
kimselerden şey yaparmış. “Fakat, (lâ
yecûzü'l-ihticâcü bihî);₁₇ çünkü sözlerin bazen

altını, üstüne getirip karıştırırdı.” filân diye de aşağıda ikazı var. “Ondan Ebû Avâne, Sahih isimli kitabında rivayetler almıştır.” diye bildiriyor.

Şimdi bu bizim eski alimlerimiz, –rahmetu’llâhi aleyhim ecmaîn– bir insan rivayeti sapasağlam, doğru mu rivayet etmiştir, ihtiyarlamış mıdır, ömrünün belli bir yaşından sonra rivayetleri karıştırmaya mı başlamıştır, yoksa gevşek midir? Hepsini söylerler dobra dobra... Çünkü, Allah için doğruyu söylemeye mecburuz diye, ilim yalan olmasın diye her şeyi çok güzel şey yaparlar. Onun için İslâmî ilimler, kitaplar böyle kale gibi sağlamdır.

وَقِيلَ مَاتَ سَنَةً ثَمَانٍ وَ أَرْبَعِينَ

(Ve kile: Mâte senete semânin ve erbaîn) Şöyle bir rivayet de var. Denildi ki: “Bu Zünnûn Hazretleri 248 senesinde öldü.” Böyle de denildi. Yâni üç sene fark var arada. Böyle diyenler de olmuş.

b. Dünya Mü’minin Zindanı, Kâfirin Cenneti

وَأَسْنَدَ الْحَدِيثِ

(Ve esnede’l-hadîse) “Zünnûn-ı Mısrî Hazretleri hadis de rivayet etti.” Yâni nasıl rivayet etmiş, bizim size hadis okuduğumuz gibi mi?.. Hayır! Silsilesi olarak, böyle an’ane ile, gayet hadis ilminin metoduna uygun bir tarzda o ondan, o ondan, o ondan; kayıtlı, mazbut bir tarzda hadis de rivayet etmiştir.

Bu Sülemî Hazretleri'nin metodudur. Bir şahsı anlatırken hayatını anlatır, ismini söyler, bel-desini söyler, babasını söyler... Ondan sonra, en şerefli durumu hadis rivayet etmiş olması olduğu için, "Bu adamın hadisçiliği de vardır, hadis de söylemiştir." diye rivayet ettiği hadislerden bir örnek verir. El-Fudayl ibn-i İyâd'da da yapmıştı, bir hadis yazmıştı orada. Şimdi burada da, "Hadis rivayet etmiştir, hadisçiliği de vardır bu Zünnûn Hazretleri'nin" demek istiyor ve onun rivayet zincirini veriyor:

أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ صُلَيْحٍ الْفَيْوَمِيُّ أَخْبَرَنَا ذُو

النُّونِ الْمِصْرِيِّ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ عَنِ نَافِعٍ عَنِ

بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ

TS. 16/1 O zinciri biz kısa geçiyoruz, kestirmeden: (...Ahberenâ ahmedü'bnü süleyhini'l-feyyûmiyyü; ahberenâ zü'n-nûni'l-mısriyyü) O şahıs Zünnûn'dan duydu diye en sonunu söylüyoruz.

(Ani'l-leysi'bni sa'din an nâfiin ani'bni umer) Zünnûn'a da nereden gelmiş bu bilgi, onu da veriyor. Bak nereden gelmiş bu hadis-i şerif?.. Hazret-i Ömer'in oğlu Abdullah'tan tâbiînin meşhurlarından Nâfi' almış; bu hadisi yazmış, öğrenmiş, nakletmiş. Ondan da el-Leys ibn-i Sa'd öğrenmiş, yazmış. Zünnûn da o zattan öğrenmiş. Demek ki, İbn-i Ömer'le aralarında iki kişi var yâni rivayet zinciri olarak, Hazret-i Ömer'i oğlundan.

(Kàle) Yâni Zünnûn. Zünnûn dedi ki... Veyahut İbn-i Ömer rivayet zincirinin en sonunda olduğuna göre, İbn-i Ömer dedi ki: (Kàle rasûlü'llàh SAS) “Rasûlü'llah SAS şöyle buyurdu:²

الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ

(م.ت.ه.ح.م.حب.طس.ع.هب.عن أبي هريرة؛ ك.طب.واليزار عن سلمان؛ طس.حل.و القضاي)
(عن ابن عمر)

(Ed-dünyâ sicnü'l-mü'min) “Dünya mü'minin zindanıdır, (ve cennetü'l-kâfir) kâfirin de cennetidir.”

Bu sened zinciriyle Peygamber Efendimiz'in böyle buyurduğunu rivayet etmiş Zünnûn Hazretleri...

---

² Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2272, no:2956; Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.562, no:2324; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1378; no:4113; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.323, no:8272; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.462, no:687; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.III, s.157, no:2782; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XI, s.351, no:6465; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.425, no:8298; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.148, no:9797; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.VII, s.236; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VI, s.350; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.229, no:3103; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.III, s.18; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.VIII, s.102; Ebû Hüreyre RA'dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.III, s.699, no:6545; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VI, s.236, no:6087; Bezzâr, *Müsned*, c. I, s.385, no:2498; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l- Evliyâ*, c.I, s.199; Selman RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IX, s.65, no:9236; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.262, no:6108; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VIII, s.185; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.118, no:145; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.VI, s.401, no:3458; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.LXII, s.14; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.197, no:6855; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.129, no:34722; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.137, no:346; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.XII, s.6887; Abdullah ibn-i Amr RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.185, no:6081; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.299, no:1318; *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.XIII, s.9, no:12431.

Başka kitaplarda da vardır. Çünkü, Abdullah ibn-i Ömer'den muhtelif kimseler duymuştur. Muhtelif zincirler hâlinde, muhtelif hadis alimlerinin kitaplarına kadar gelmiştir bu bilgi. Bu hadisi biz başka yerden de ezberimizde, biliyoruz. Burada da Zünnûn Hazretleri'nin rivayet etmiş olduğu, bir bilimsel malzeme olarak karşımıza geliyor.

Ne buyurmuş Peygamber Efendimiz SAS?.. Başka hiç bir yerden duymamış olsaydık bundan duymuş olacaktık ama, çok şükür ki başka kaynaklardan da bu hadis bize ulaşmış. İlme hevesli insanlar çok. Herkes almışlar, yazmışlar, bize kadar gelmiş: *(Ed-dünyâ sicnü'l-mü'min)* "Dünya mü'minin zindanıdır, (ve cennetü'l-kâfir) kâfirin de cennetidir."

(Ed-dünyâ) Dünya, yâni şu yaşadığımız hayat. Dünyâ kelimesi, yeryüzü mânâsına değil. Ona ard diyorlar, arz diyorlar. Arz ve semâ... O mânâyâ değil. Dünya, içinde bulunduğumuz şu hayat. Şimdi biz hepimiz dünyadayız. Ölsek ne yapacağız?..

Dünyadan göçtük ahirete... Bu hayattan öbür hayata geçtik yâni. Şu anda dünyadayız.

Ölünce insan öbür âleme geçiyor. Halbuki gene yeryüzünde kalır. kabri yeryüzünde, cesedi yeryüzünde, yıkanmış, kefenleniyor, henüz daha yeni ölmüş, yatağında yatıyor yâni... Ama dünyasını değiştirdi, dünyadan gitti ahirete. Onun bu hayatı bitti, öteki hayata geçti.

"Dünya, yâni şu hayat, şu bizim nefes alıp da sürdürmekte olduğumuz bu hayat, (sicnü'l-mü'min) mü'minin hapishanesidir." Sicn, hapishane demek. "Mü'minin hapishanesidir. (Ve cennetü'l- kâfir) Kâfirin de cennetidir."

Neden hapishanesidir?.. Çünkü burada çamur vardır, soğuk vardır, harp vardır, anarşi vardır, kavga vardır, yokluk vardır, açlık vardır, hastalık vardır, sıkıntı vardır, dert vardır, üzüntü vardır... Ahirette mü'min cennete gidecek. Cennette bunların hiç birisi yok!

Peygamber SAS Efendimiz, cennette neler olduğu hakkında, buyuruyor ki bir hadis-i şerifinde:³

مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى
قَلْبِ بَشَرٍ

(بخ.م.ت.ه.حم.در.حب.عن أبي هريرة)

---

³Buhârî, *Sahîh*, c.III, s.1185, no:3072; Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2174, no:2824; Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.346, no:3197; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1447, no:4328; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.313, no:8128; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.428, no:2819; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.91, no:369; Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.XI, s.416, no:20874; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.30, no:33974; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.I, s.346, no:382; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.317, no:11085; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.I, s.93, no:135; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.480, no:1133; İshak ibn-i Râhaveyh, *Müsned*, c.I, s.119, no:36; Abdullah ibn-i Mübârek, *Zühd*, c.I, s.512, no:1456; Abdullah ibn-i Mübârek, *Müsned*, c.I, s.121; Ebû Hüreyre RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.334, no:22877; Hâkim, *Müstedrek*, c.II, s.448, no:3549; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VI, s.201, no:6002; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XIII, s.431, no:7520; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.30, no:33973; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.354, no:6919; Abd ibn-i Humejd, *Müsned*, c.I, s.170, no:463; Sehl ibn-i Sa'd RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XI, s.184, no:11439; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.I, s.224, no:738; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XVII, s.37, no:2017; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.]

Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.II, s.262; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXXI, s.35, no:8197; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

(Mâ lâ aynün reet, ve lâ üzünün semiat, ve lâ hatara alâ kalbi beşer.) “Yâni gözlerin hiç görmediği, kulakların hiç duymadığı, hiç kimsenin gönlüne, hayaline gelmedik, hayaline sığmayacak muhteşem, muazzam, türlü, sonsuz nimetler var.”

لَا يَرُونَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا

(الانسان: ۱۳)

(Lâ yeravne fîhâ şemsen ve lâ zemherîrâ) “Orada şiddetli sıcak çekmeyecek insanlar. ‘Of aman, terledim, soğuk bir şey yok mu?’ Orada böyle bir şey yok; fazla bir üşüme, titreme de yok.” (İnsan, 76/13)

Cennette her türlü güzellikler var. Hiç gözün sevmediği, gönlün sevmediği bir şey yok. Hattâ Peygamber SAS Efendimiz’in latîfeleri olmuştur. Efendimiz’in tabii her sözü doğrudur, latîfeleri de doğru olarak yapardı. Akrabasından sevdiği bir ihtiyar kadıncağıza diyor ki Peygamber Efendimiz:

“—İhtiyarlar cennete girmeyecek!”

Kadıncağыз telaşlanıyor. Peygamber Efendimiz karşısında. Kendisi ihtiyar, yaşlı... Peygamber Efendimiz, “İhtiyarlar cennete girmeyecek!” diyor. Bir mü’min cennete giremeyeceğini anlayınca telaşlanmaz mı?

Üzülmeye başladığı sırada, hemen açıklıyor Peygamber Efendimiz:

“—Gençleştirilecek. Otuz küsur yaşında, ömrünün en güzel hâlinde olarak cennete girecek.”

Yâni ne çocuk, ne tam gelişmemiş; ne de ihtiyarlamış da, artık ağrısı sızısı filân başlamış. Böyle bir durum yok yâni. En güzel hâliyle girecek. Yâni ihtiyar hâlinde, beli kambur mu olacak? Bastonla mı gezecek?

Böyle romatizmalı mı olacak? Beli mi ağrıyacak, dişi mi ağrıyacak?.. Hayır! Hiç bir üzüntü yok.

Orada her türlü nimet olduğundan, burada da her türlü meşakkat, zevk ü sefâ cevr ü cefâ ile karışık olduğundan; şimdi burada bir insanı tuttun mu ne oluyorsun? Hapiste tutmuş gibi oluyorsun. Burası hapisane... Koyuversen, millet durur mu burada, dosdoğru cennete gitmek ister yâni. Şöyle bir tane manzarasını, bir rüyada gösterebilirler bir mü'mine. Onun artık bu dünyada etrafına bakacak hâli kalmaz. Bakarsın böyle bir mahzun, gülmüyor, konuşmuyor, hiç bir şeyden tad almıyor... Neden? E cenneti gösterdiler, aklı, fikri orada.

Hurilerden bir tanesini gösterebilirler, bir parmağını gösterse... “Hurilerden bir tanesi dünya ehline parmağını gösterse bütün yerler, gökler, yeryüzü, her tarafı ıslık ıslık aydınlanırdı.” deniliyor.

Onun için, burası mü'minin hapisanesi oluyor. Neden? Her türlü nimet öbür tarafta... “Bırakın beni, tutmayın, oraya gideceğim!” demek isteyen bir insan, burada duruyor. Belli bir eceli var, müddeti var; yaşayacak, ondan sonra gidecek. Onun için burada hapiste bu. Kuş kafesteymiş gibi, oraya gidemiyor gibi.

Ama dünya, kâfirin de cennetidir. Neden? Kâfir öldü mü, bu dünyayı değiştirdi mi, ahiret hayatına geçti mi, kabirde başlayacak azabı... Daha kabre girerken kafasına tokmağı yiyecek. Kabrinin içi cehennem çukurlarından bir çukur olacak.

Mahşer gününde de mahkeme-i kübrâdan sonra dosdoğru cehenneme sevk edilecek.

أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

(البقرة: ٣٩)

(Ülâike ashâbü'n-nâri hüm fîhâ hâlidûn) “O kâfirler de cehennem ehlidirler, cehennemde ebedî olarak kalacaklar, çıkmayacaklar.”
(Bakara, 2/39)

Cehennemde de ebediyyen kalacak, cayır cayır yanacak. Yâni gözünü kapattı mı, bir daha burada gördüğü yarım yamalak zevklerin, sefâların kokusunu bile duymayacak, tadını bile tatmayacak. Bitti yâni...

İşte onun için, burası onun cenneti. Bu dünya bu kadar kusuruyla, eksiğiyle cennet olur mu?.. Olmaz ama, ahirette göreceği muazzam ve sonsuz, bitmez, tükenmez felâket ve cezâ ve azaplara bakılırsa, onunla mukayese edecek olursak, burası kâfir için cennet gibi. Yaşayacak işte biraz burada, ondan sonra defolup gidecek ahirete ve gözünü kapatır kapatmaz azabı görmeye başlayacak.

Tabii bu bir hadis-i şerif. Zünnûn rivayet etti diye buraya aldı. Rahmetullahi aleyh'in rivayet ettiği hadistir diye aldı, kitabın müellifi Sülemî Hazretleri. Tabii biz de bu hadis-i şeriften almamız gereken dersi alabiliriz. Hafızamıza iyice yerleştirebiliriz:

Bu yer bizim asıl yerimiz değil. Bu dâr-ı dünyâ, veya bu hayat- ı dünya bizim asıl kalacağımız yer değil. Kimsenin kalmadığını görüyoruz zâten, biliyoruz. Bizim asıl heves etmemiz gereken yer ahiret.

Dervişlerden bir tanesini almış zenginlerden birisi almış yanına, “Gel sana bir şey göstereceğim!” demiş. Götürmüş yeni yaptırdığı bir konağa, saraya... Gezdirmiş balkonları, havuzları, bahçeleri, ne güzellikleri varsa...

“—Nasıl?” demiş.

“—Yazık etmişsin! Bu dünyada yapacağına, ahirette bir köşk yapsaydın ya!..”

Yâni asıl mühim olan ahiret... Diyarbakırlı Said Paşa'nın şiirinde de geçiyor ya:⁴

Bu dünyâda ev yapıp, ukbâyı berbâd eyleme!”

Mühim olan, bizim ahireti kazanmamız, ahiretin mükâfatına ermemiz. Ahirette cehenneme düşmememiz. Cehennemden kurtulmamız. Ahirette cenneti elden kaçırmamamız. Cennete mutlaka girmemiz. Mühim olan o...

---

⁴ Kıtanın tamamı:

*Halkı tahrîb eyleyip de kendin âbâd eyleme,
Bu cihanda ev yapıp, ukbâyı berbad eyleme;
Nef'in için zâlim-i bî-rahme imdâd eyleme,
Âlemi tenfîr eden ahvâli mu'tâd eyleme;
Müstakim ol, Hazret-i Allah utandırmaz seni!*

Allah basiret gözü açık olup da, bu dünyanın faniliğini anlayıp da, her işi cenneti kazanmak için, rızâ-yı bârîyi kazanmak için yapan ve takvâ ehli olup, cehenneme düşecek, Allah'ın rızasından kendisini mahrum bırakacak işleri yapmaktan son derece titizlikle kaçınan ve sakınan kullardan olmayı cümlemize nasib eylesin...

c. Tasavvuf Kur'an ve Sünnete Dayanır

Bu hadis-i şerifi söyledikten sonra, paragraf değiştiriyor ve rivayet zincirini kaydederek:

سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ يُونُسَ يَقُولُ سَمِعْتُ ذُو
النُّونِ يَقُولُ إِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ بِالْمَعْرِفَةِ مُدْعِيًّا أَوْ
تَكُونَ بِالزُّهْدِ مُحْتَرِفًا أَوْ تَكُونَ بِالْعِبَادَةِ مُتَعَلِّقًا

TS. 17/2 (...Semi'tü ibrâhime'bne yûnus, yekûlu: semi'tü ze'n- nûni) Râvi diyor ki: “Ben İbrâhim ibn-i Yûnus'tan duydum, o da Zünnûn Hazretleri'nden duymuş, (yekül) şöyle diyordu. Şöyle derken, Zünnûn'un şöyle dediğini o şahıs duymuş, ben de ondan size rivayet ediyorum.” diyor.

Ne demiş bakalım! Zünnûn Hazretleri'nin sözlerini söylüyor şimdi... Hayatını anlattı, hadis-i şerifini rivayet etti; “Bu mübarek hadis alimidir, hadisle de ilgisi vardır.” demiş oldu.

Tabii burada, bir şeyi daha size hatırlatmak isterim muhterem kardeşlerim! Böyle İslâmî bilgisi çok kuvvetli olmayan birisi bir makalesinde yazmış: “Tasavvuf ayrı bir dindir.” diyor.

“İslâm’la ilgisi yok!” demek istiyor. Sanki İslâm başka, tasavvuf başkaymış gibi.

Çok yanlış! Yâni gerçek mutasavvıf, takvâ ehli insan demektir. En sağlam müslüman demektir ve bu mübareklerin –geçen derslerde el-Fudayl ibn-i İyâd’ın hayatında da gördük– bütün arzuları, aşkları, şevkleri, bütün kaynakları, ilimlerini, irfanlarını aldıkları kaynak Kur’an-ı Kerim’dir, Peygamber Efendimiz’in hadisidir. Ne dedi:

“–Bid’at sahibiyle, yâni sünnete uygun olmayan yolda yürüyen bid’at sahibiyle bir miktar oturan insan, ma’rifetullahtan hiç bir koklam koklayamaz. Bir daha ma’rifetullaha erişemez!” dedi.

Bid’atçıların yanında bile oturmayı uygun görmemiş bu mübarek insanlar. O kadar ehl-i sünnet bunlar. O kadar sünnet yolunda yürüyen insanlar. Uyumaları, uyanmaları, kalkmaları hep bu tarzda olan insanlar.

Onun için, ben böyle sağlam bir kitabı, böyle ciddî bir alimin yazdığı kitabı size okuyorum. Yâni bu gibi, tasavvuf hakkında, tarikat hakkında, büyükler hakkında ileri geri insanlar konuşuyor ama, mesnedin ne?.. Bak bu adam, –Allah rahmet eylesin; kendisinden, isimlerini zikrettiği şahıslardan, hayatlarını anlattığı kimselerden, hepsinden Allah razı olsun, Allah şefaatlerine erdirsin– her şeyi senediyle söylüyor, kaynağıyla söylüyor. Sen neye dayanarak söylüyorsun?.. Yâni, senin ölçün ne?.. Bak bu mübarekler hadis rivayet eden insanlar, alim insanlar, dikkatli insanlar. Hayatları böyle geçmiş. Hakîkî tasavvuf da budur.

Yâni bid'atın yoluna gitti mi, tasavvufun t'si bile kalmaz; insan felâkete düşer. Ne yapacak?.. Peygamber Efendimiz'in yoluna sarılacak, Kur'an-ı Kerim yoluna sarılacak.

Zâten Peygamber Efendimiz, Kur'an-ı Kerim'in mücessem uygulaması. Kur'an-ı Kerim mushafta, satırlarda, Fatiha'dan başlıyor, Muavvizeteyn'e kadar, satırlar içinde... Peygamber Efendimiz de ahlâkı Kur'an olan, yürüyen Kur'an-ı Kerim. Canlı, mücessem Kur'an-ı Kerim...

Hız. Aişe Vâlidemiz öyle ifade ediyor:

كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنَ

(م. حم. طس. هب. عن عائشة)

RE. 543/6 (*Kâne hulûkühü'l-kur'ân*)⁵ “Peygamber Efendimiz'in ahlâkı Kur'an-ı Kerim idi.”

Bu Kur'an-ı Kerim, nasihatleri ihtiva ediyor. Peygamber Efendimiz de, o Kur'an'a göre bir insan nasıl olması lâzımsa; işte mücessem, Kur'an'ın insanda tatbik edildiği zaman, ne sonuç meydana getireceğini gösteren canlı misal denmiş oluyor bize.

---

⁵Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.163, no:25341; Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.115, no:308; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.I, s.30, no:72; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.154, no:1428; Hız. Aişe RA'dan.

Lafız farkıyla: Müslim, *Sahîh*, c.I, s.512, no:746; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.426, no:1342; Dârimî, *Sünen*, c.I, s.410, no:1475; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.II, s.171, no:1127; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.VI, s.292, no:2551; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.II, s.499, no:4413; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.I, s.168, no:425;

İbn-i Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, c.I, s.364; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimâşk*; c.III, 2; Hız. Aişe RA'dan. *Kenzü'l-Ummâl*, c.VII, s.255, no:18378 ve s.380, no:18718.

Onun için, Peygamber Efendimiz'e *üsvetüne'l-hasetü* diyoruz. Yâni, "Bizim güzel modelimiz, numûnemiz. Bakıp da kendimize örnek aldığımız, kendimizi ona benzetmeye çalıştığımız örnek insan, nümûne, model insan... Kendisini taklit etmemiz gereken model insan." diyoruz.

Onun için muhterem kardeşlerim, bir taraftan tarihi anlatıyoruz, bir taraftan günümüzdeki olaylara ve hastalıklara ve zehirli sözlere ve çelmelere sizin dikkatinizi çekmiş oluyoruz.

"—Gerçek tasavvuf nedir?.." Kur'an'ın hayata tatbikatıdır. "—Gerçek mutasavvıf kimdir?.."

Peygamber Efendimiz'in izinden yürüyen insandır. Takvâdan tir tir titreyen insandır. Allah korkusundan gözlerinden yaş akıtan insandır. Allah yolunda yürüyen insandır.

"—E pekiyi bu adamlar niye tasavvufa düşman?.."

Onlar bu mutasavvıfları bilmiyorlar, veyahut da niyetleri kötü... Yâni bunları bilen insan tasavvufa söz söylemez.

"—E efendim kötü nümuneleri de var!"

Kötü nümunelerinden dolayı koca bir grup lekelenmez.

Kuyumculardan bir tanesi kalp altın yapsa, bütün kuyumcuları suçlayacak mıyız?.. Öğretmenlerden bir tanesi talebesinden rüşvet alsa, bütün öğretmenleri suçlayacak mıyız?.. Askerlerden bir tanesi düşmana sırrını satsa, bütün askerleri, tarih boyunca gelmiş geçmiş

hepsini, Fatih Sultan Mehmedleri, kahramanları, şehidleri, mücahidleri... hepsini vatan haini mi ilân edeceğiz? Olur mu böyle şey?

İşte görüyorsunuz bir mutasavvıf, kitaplara nâmı geçmiş, anlı, şanlı, namlı bir insan... İşte nasıl hâli olduğunu görüyorsunuz, nasıl sünnet-i seniyyeye bağlı olduğunu görüyorsunuz.

Oradan bize çıkan ders nedir? Sünnet-i seniyyeye bağlı olacağız. Gerçek bir derviş olmak istiyor muyuz?.. Gerçek mutasavvıf olmak istiyor muyuz?.. Kur'an-ı Kerim'in ehli olacağız, Peygamber Efendimiz'in sünnetinin yolunun yolcusu olacağız. Bunun dışında tasavvuf yok.

Tasavvufun ne olduğunu Hocamız kitaplara ne güzel yazmış. Söyleyen de güzel, yazan da güzel, nakleden de güzel; ne güzel sözdür:

Dervişlik olaydı tâc ile hırka, Alırdık biz dahi otuza, kırka...

Çok güzel! Böyle lâtifeli, gayet güzel söylemiş. Üç aşağı, beş yukarı pazarlık yapardık: Ver bana bir on kilo dervişlik, yarım kilo dervişlik, bir cübbe dervişlik... Kàdirî dervişliğinden ver, Halvetî dervişliğinden ver. Yok o olmadı, bu dar geldi, ötekisinden ver... Otuza, kırka biz de alırdık.

Dervişlik o değil ki... Dervişlik Kur'an'ı yaşamak, Efendimiz'in sünneti yolunda gitmek, Allah'ın sevgisini kazanmak. Allah'ın sevgisini kazanıyorsan, başka yoldan da kazanılmıyor zâten Allah sevgisi. Eğer Allah'ı seviyorsa bir insan, ne yapacak, Kur'an ne diyor:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ

(آل عمران: ۳۱)

(Kul in küntüm tühıbbûna'llàhe fe'ttebiûnî yuhbibkümu'llàh) [De ki ey Rasûlüm: Eğer siz Allah'ı seviyorsanız, bana itaat edin ki, Allah da sizi sevsin!] (Âl-i İmran, 3/31) Eğer Allah'ı seviyorsa bir insan, Peygamber Efendimiz'e uyacak. Başka çaresi yok.

Bakalım Zünnûn-u Mısırî Hazretleri ne buyurmuş... Tabii bu arada söyleyeyim ki, geçen hafta burada dersimizi yaptığımız zaman, geçen derste sekizi geçerek başlamıştık ama o zaman gelmiş olan misafirlerimiz rica bırakmışlar buraya, demişler ki:

“—Biz işimizden çıkıyoruz, bu ilim ve irfanı öğrenelim diye bu tekkeye geliyoruz, bu dersleri dinlemeye geliyoruz. Evimize bile gitmeden geliyoruz, yemek bile yememiş oluyoruz. Yatsıdan sonra hemen ders başlasın!” demişler.

Biz tabii yatsı ezanında buraya geldik. Tabii bizim geçen derslerde sekizde geldiğimizi düşünen kardeşlerimiz de, sekizde filân gelmiştir bir kısmı buraya, onlara söylüyorum yâni. Biz yatsı ezanında buraya geldik. Ricâlardan dolayı. “Biz hemen işlerimizden geliyoruz, hocaefendi erken gelsin, yatsıdan sonra dersi yapalım!” dedikleri için biz bugün yatsıda buraya geldik muhterem kardeşlerim. Yatsıyı burada kıldık. Ama baktık ki, daha henüz asıl kardeşlerimiz gelmemiş. Anladık yâni, sekizde hoca ders yapacak diye biraz gecikeceklerini... Biz de bu

arada sizi bu bilgilerden mahrum bırakmayalım diye bu arada hatm-i hâcegânımızı yaptık. Fenâ da olmadı yâni. Onu tamamlamış olduk. Sizi de beklemiş olduk.

Yâni pek bir şey kaçırmadınız. Zünnûn-u Mısırî Hazretleri'nin hayatının daha başındayız. 245 veya 248 hicrî kamerî senesinde vefat etmiş. Sevbân ibn-i İbrâhim el-Ahmîmî el-Mısırî. Babası Sudanlı olan, Afrikalı olan bir köle ama padişah gibi bir köle... Azatlı köle ama padişah olmuş, mâneviyat âleminin padişahı olmuş Zünnûn-u Mısırî Hazretleri. Onu okuduk. Hadis de rivayet etmiş. Sünnet-i seniyyeye de bağlı, Kur'an'ı da biliyor. Tam Allah yolunun yolcusu, örnek insanlardan birisi.

d. İddiadan Sakın!

Demiş ki... Nereden belli bunu dediği?.. Kimlerin duyduğunu burada yazıyor bu mübarek adam. Hepsini senetli, isbatlı olarak söylüyor:

إِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ بِالْمَعْرِفَةِ مُدَّعِيًا أَوْ تَكُونَ بِالزُّهْدِ

مُحْتَرِفًا أَوْ تَكُونَ بِالْعِبَادَةِ مُتَعَلِّقًا

TS. 17/2 (*İyyâke en tekûne bi'l-ma'rifeti müddeiyen, ev tekûne bi'z-zühdü muhterifen, ev tekûne bi'l-ibâdeti müteallikan*)

Nasihat ediyor şimdi. Kime nasihat etmiştir bu. Tabii bunun alim olduğunu, arif olduğunu, evliya olduğunu zamanında anlamışlar, etrafına toplanmışlar, sözlerini dinlemişler. O da yaşlanmış, yetişmiş, büyümüş, olgunlaşmış bir müba-

rek zât olarak, kendi hayat tecrübesini, Allah yolunda yürürken nelere dikkat etmek gerektiğini, hayatının içindeki engin tecrübesinden üç beş kısa cümle içinde bize anlatmış.

Bu mübarekler çok konuşmazlar, iki kelime söylerler, üç kelime söylerler. Bir dünya kadar, bir cihan dolu mânâ ifade ederler. Ama sanki doksan yıllık hayatın tecrübesidir bu. Yâni bir büyük ustanın çırağına: “Evlâdım onu öyle yapma, şunu şuradan tut şöyle vur” dediği gibi yâni. Bunlar mâneviyat yolunun büyük üstadları. Buryurmuş ki:

(Iyyâke en tekûne bi'l-ma'rifeti müddeiyyen)
Iyyâke demek Arapçada, “Aman sakın yapma!” demek. “Bak hatırında olsun, sakın o tarafa yanaşma, sakın böyle bir şey yapma!” demek. Iyyâke sakındırma ifade ediyor. Sakın yapma!.. Iyyâke aslında seni demek, sana demek ama, burada ne var? Iyyâke, yâni seni öğütliyorum, sakın böyle yapma. Iyyâkesini söylüyor, ötesini söylemiyor. Böyle sanki parmağını sallayarak nasihat ediyor gibi.

(Iyyâke en tekûne bi'l-ma'rifeti müddeiyyen)
“Sakın ma'rifet, ma'rifetullah iddasında, davasında bulunan bir kimse olma!”

Müddei ne demek? Bir davayı iddia eden, palavracı demek yâni. Kısaca söylemek gerekirse, Türkçesi ne bunun? Bir davayı iddia eden, yâni “Ben söyleyim, böyleyim!” diyen ama öyle değil. Palavracı yâni.

“—Ben asarım, keserim! Şu kadar işi şu kadar zamanda yaparım...”

Bir kitap verdik.. Bir kitap okuyoruz Ankara'da. Şöyle cep kitabı, şunun yarısı kadar incecik bir kitap... Bu çok güzelmiş, bunu tercüme etsek İngilizce'den dedik. Birisi dedi ki:

“–Ben bunu bir haftada tercüme ettirir, getiririm.”

Bir haftada tercüme ettiremedi, bir ayda tercüme ettiremedi. Bir yılda da tercüme ettiremez. Çünkü öyle kitabın hacmi küçük ama, lafları ağır. Herkes anlayamaz.

“–Yaparım, ben şunu şöyle yaparım.”

Yâni iddia, palavra yani.

Sakın ma'rifetullahı iddia edici bir müddei olma! Yâni “Ben ma'rifetullah ehliyim!” diye palavra sıkma demek. Yüksekten atma demek yâni.

Ma'rifetullah ne demek? Allah'ı bilme ilmi demek. Arafe- ya'rifu, masdar-ı mîmîsi ma'rifet. Ma'rifetullah mastarın mef'ûlüne izâfesi.

Allah'ı bilme. İrfan. Allah'ı bilme ilmi. Yâni, “Ben Allah'ın yakınıyım, Allah'ın evliyasıyım, Allah'ı bilen bir kimseyim, arif bir kimseyim, irfan sahibi bir kimseyim, ma'rifetullahı kazanmış bir kimseyim...” Sakın böyle deme diyor.

Çünkü, Allah celle celâlühû'yu bilmek, onu bilen bir kul olmak öyle kolay, palavrayla söylenecek bir şey değil. Sonu yok bu işin çünkü. Öyle bir derin ki o Allah ilmi, o ma'rifetullah

ilmi, “Ben bildim!” diye söyleyen mutlaka cahilliğinden söylüyordur. Dur bakalım, daha işin başlangıcındasın.

İki kere ikinin dört ettiğini bilen bir ilkokul talebesi geliyor eve:

“—Ben matematiği öğrendim anne, baba!” diyor.

“—Evlâdım sus, matematik senin bildiğin iki kere iki dört eder’den ibaret değil. Bunu yüksek sınıflarda öğreneceksin. Nelerini öğreneceksin bak. Aklına, hayaline gelmez, herkes bilmez. Bunun ortaokulu var, lisesi var, üniversitesi var. Matematik bölümü var. Bu işin bin bir türlü esrarı var...”

Sakın ma’rifetullahta iddiacı olma, ma’rifetullah iddiasıyla ortaya çıkma!.. Tabii bu, neden insan böyle ortaya çıkar?.. Konunun ne kadar bilinmeyecek, engin bir konu olduğunu anlamıyor, “Biliyorum” diyor. “İki kere iki dört eder” diyor. Matematiği ondan ibaret sanıyor. Sakın böyle bir şey yapma. Bil ki, bu işin dibi yoktur, derindir; yüksektir. Mânevî makamların yükseği, yükseği, daha yükseği vardır.

وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ

(يوسف: 76)

(Ve fevka külli zî ilmin alîm) “Her ilim sahibinin üstünde daha alim bir başka kimse vardır.” (Yusuf: 76) Hepsinin üstünde de, her şeyi bilen Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin sonsuz ilmi vardır. Kullar Allah-u Teâlâ Hazretleri’ni, Allah

bildirirse bilir. Yoksa kullar kendisi Allah'ı bilemez. Kim "Ben Allah'ı biliyorum!" derse, o bilmediğini gösterir.

Tabii Cenâb-ı Hakk'ın zâtını, yâni mahiyetini kul idrak edemez:⁶

أَلْعَجْزُ عَنْ دَرَكِ الْإِدْرَاكِ إِدْرَاكٌ
وَالْبَحْثُ عَنْ سِرِّ ذَاتِ اللَّهِ إِشْرَاكٌ

(El-aczü an dereki'l-idrâki idrâkûn) "İdrak edemeyeceğini anlamak, biraz haddini bilmektir, anlamaktır." buyrulduğu gibi, anlaşılmaz.

[(Ve'l-bahsü an sirri zâti'llâhi işrâkûn) "Allah'ın zâtının sırları hakkında söz söylemek de insanı şirke götürür."]

Allah'ın zâtından bahsetmek... Birtakım misaller vererek anlatmaya çalışmak, "İşte okyanusa benzer, dalgaya benzer..." Sus bakalım! Yâni siz bilmediğiniz şeylere teşbih de yapmayın diye Kur'an-ı Kerim yasaklıyor:

فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ

(النحل: ٧٤)

(Felâ tadribû li'llâhi'l-emsâl) [Allah'a birtakım benzerler icad etmeyin!] (Nahl, 16/74) buyruluyor.

⁶ Alûsî, *Rûhu'l-Meânî*, c.XIII, s.141, Hac Sûresi, 74. ayetin tefsirinde ilk mısraı Hz. Ebû Bekir RA'nın sözü olarak naklediyor. İkinci mısraı da Hz. Ali RA'nın söylediğini bildiriyor.

Onun için, bu mübarek büyük arif zât da; “Sakın!” diyor, “Sakın, ma’rifetullahı iddia eden bir kimse olma! Yâni haddini bil, sükût et!” demek istiyor, bir.

(Ev tekûne bi’z-zühdü muhterifen) Muhterif, yâni bir hırfet sahibi olmak, bir meslek sahibi olmak. Yâni “Zâhidliği, zühd ve takvâyı meslek etmiş bir kimse de olma!”

“—Senin işin ne?..” “—Ben zâhidim!”

“—Yâ, kimisi doktor, kimisi mühendis, kimisi kuyumcu, kimisi bakkal, kimisi ziraatçı, kimisi tüccar, kimisi bezzâz, manifaturacı filân... Sen nesin?”

“—Ben de zâhidim!”

Yâ böyle bir meslek var mı? Bu zühd Allah’a karşı olacak bir şey. Bir güzel sıfat ama, olursa ne mutlu... Meslek değil ki, başkasına satılacak bir şey değil ki, bununla para kazanacak değilsin ki.

“—Sakın ha ma’rifetullahı biliyorum iddiasında bulunma! Sakın zühdü kendine meslek edinme! Benim mesleğim zühd deyip de ortalıkta dolaşma!” diyor.

(Ev tekûne bi’l-ibâdeti müteallikan) “İbadetle ilgili, ibadete bağlı bir kimse olduğunu da idda etme!”

Bunlar ne demektir? Ma’rifetin sonsuzluğunu bil, zühdünü kendine sakla! İbadetini de mümkünse halka göstermeden gizli yap! Yâni, başkasına karşı bu konularda böbürlenerek, başkasına gösteriş filân yapacak olursan, bu riyâ olur.

O zaman hiç bir şey demek olursun. Yâni, bütün mânevî makamlardan düşersin demek.

Bizim büyüklerimiz, işte bu mânâyâ binâen, bundan dolayı, normal bir medrese talebesi kılığında dolaşmışlar. Pek böyle dışa renk vermemişler.

Meşhur Abdullah ibni'l-Mübarek Hazretleri, çok büyük alim, çok büyük mutasavvıf, evliyaullahtan, kerametleri zahir bir kimse... Şöyle bir arkadaşıyla yolda gidiyormuş. Susamış. Çeşmenin başına gitmiş. Tabii dış görünüşünden, koca bir kavuğu olsa, cübbesi olsa, sırmalı bir şeyleri olsa; “Buyrun hocaefendi” filân derler. Herkes bir yol gösterir, açar. “Buyrun efendim!” der, kimisi hemen maşrapayla sunar filân.

Tabii o, demek ki o kadar mütevâzi, halktan bir insan gibi giyiniyor ki... Halbuki şarkın en büyük âlimi diye tanınmış zamanında... Su içeceğim diye halkın arasında itile, kakıla suyu içmiş ama, içip de çıkıncaya kadar hiç kimse kadrini, kıymetini bilmemiş. O telâşın arasında içmiş çeşmeden suyu, gelmiş.

“—İşte hayat bu!” diyor arkadaşına.

Yâni, meşhur olmamayı seviyor mübarekler. Tanınmamayı seviyor, sıradan bir insan muamelesi yapılmasını seviyor mübarekler. Gösterişi sevmiyor.

“—Yâ ben büyük alimim, şöyle bir kenara çekil, yol aç bakalım! İki tarafa şöyle dizilin bakalım, bir eğilin bakalım!” filân demiyor yâni.

Bilinmemeyi daha çok seviyorlar. Mütevâzılıktan yâni. Alçak gönüllülüklerinden dolayı yapıyorlar.

Burada da, “Bu mânevî dereceleri dışarıya ızhar etme!

Bunların iddiasıyla, palavrasıyla ortada görünme; varsa bile sakla!” demek istiyor yâni. Bunları gizli yap da kıymeti olsun. Yoksa riya olur, şöhret olur, gösteriş olur; onlar da afettir.

الشُّهْرَةُ أَفَةٌ

(Eş-şühretü àfetün) “Şöhret afettir.” Tanınmış olmak, bir insanın parmakla gösterilmesi, insanın başına belâ olarak yeter. Allah korursa korur, ayrı ama, o şöhret afettir. Onun için, evliyaullahtan herkes saklamış kendisini... Normal bir elbise giymiş, hiç belli etmemiş. Ama kimisi kocaman sakal bırakıyor, bir acayip kılık, elinde bir asâ, bilmem bir renkler, bir tavırlar, bir şeyler filân...

E bu dış kıyafet meselesi değil. Bu dış kıyafetle olsaydı, otuza kırka herkes alırdı, herkes birinci sınıf sôfî olurdu. Böyle olmuyor yâni. Bu sözü herhalde anladık diyelim. Anlatabildiysek anlattık, anlayabildiysek anladık.

e. Perdelerin En Şiddetlisi

وَبِهِ قَالَ سَمِعْتُ ذَا النُّونِ وَسُئِلَ مَا أَخْفَى

الْحِجَابِ وَأَشَدُّهُ قَالَ رُؤْيَا النَّفْسِ وَتَدْبِيرُهَا

TS. 18/4 (Ve bihî kàle) Ve bihî demek, aynı rivayet zinciriyle, aynı kaynaktan geldiği üzere, (kàle) o şahıs dedi ki: (Semi'tü ze'n-

nûni) “Zünnûn’un şöyle dediğini duydum. (Ve süile) Kendisine soru sorulduğu zaman, Zünnûn Hazretleri’nin şöyle dediğini duydum.”

(Ve süile) Hâl cümlesi derler. Arapçada bir cümlenin başına vav harfi gelirse, bir cümle gelirse, bazen o hâl cümlesi olur. Yani kendisine soru sorulmuş bir halde, o da cevabını verirken, şöyle dediğini duydum demek oluyor. Sormuşlar, ne demiş?

(Mâ ahfe’l-hicâbi ve eşeddühû) “Perdelerin en gizlisi ve en kalını, en şiddetlisi hangisidir?” diye sormuşlar. Perdelerin en gizlisi ve en şiddetlisi hangisidir?.. Bir soru sormuşlar ama, buradaki perdeden maksat, yâni şu camlardaki perde mi?.. Hayır! Allah Teâlâ Hazretleri’nin sevgisi kulu olmak için, olgun bir insan olmak için, Allah’a kavuşmak için, belli o mânevî merhaleye ulaşmak için, tabii çok dikkat etmek lâzım! Bu yolun çok perdeleri var, yâni mânileri var. Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin yetmiş bin hicabdan, yetmiş bin nurdan, yetmiş bin zulmetten perdesi vardır deniliyor. Yetmiş bin, kolay değil, yedi değil, yetmiş değil, yetmiş bin perdesi var.

Şimdi, perde demek, yâni Allah’tan alıkoyan, Allah’ın varlığını, birliğini, ma’rifetullahı, mânevî makamları elde etmesini engelleyen, perdeleyen, gözünü perdeleyen, görmesine mâni olan, ulaşmasını engelleyen mâni demek yâni. Bu perdelerin en gizlisi hangisidir. İnsan perdeyi anlar, maniyayı anlar. Açmak için çalışır. Burada bir kalın perde var, duvar var der. Merdiven getirir, aşar. Kenarından dolaşır, perdeyi aralar... filân.

Gizli perdeyse; yâni bir şey perde oluyor ama, perde olduğunun şahıs farkında değil. Bir şeyi görmesini engellediğinin farkında değil. Böyle bir perde... Öyle bir perde ki gizli. Yâni, kişi onun perde olduğunun bile farkında değil. Bakıyor, etrafta bir şey yok diyor. Halbuki gözünde perde var. Perdenin arkasını görmüyor, tamam yok diyor. Çünkü gözü perdeli.

“—Bu perdelerin en gizlisi ve en şiddetlisi hangisidir? Yâni, insanı yoldan alıkoymak bakımından, tehlike bakımından en şiddetlisi hangisidir?” diye sordular.

Bu insanların işi gücü, Allah’ın sevgili kulu olmak yolunda yürümek olduğu için, perdeleri merak ediyorlar. Meraklılar da soruyorlar. Yâni, “Bu yolda insana ne perde olur, ne yaparsak ulaşamayız, ayağımıza ne takılır, ne mani olur?” diye soruyorlar.

(Kâle) O zaman buyurdu ki: (Rü’yetü’n-nefsi ve tedbîruhâ) “Kişinin kendi nefsinin görmesidir ve nefsinin işlerini yapmaya koyulmasıdır.” Yâni, nefsini hoş edecek, nefsinin memnun edecek, nefsinin arzusu yolunda işleri götürmesi. Bu en büyük perde... Yâni, derviş nefesine esir oldu mu, nefsinin görüp de benliğe düştü mü, kendi benliğini gördü mü ve nefsinin arzusu peşine gitti mi; onu yerine getireceğim diye, nefsinin tatmin yolunda yürüdü mü; işte perdelerin en görünmezi ve en şiddetlisi... Ulaşamaz artık, nefesine boynu böyle bağlanmış bir insan, bu duruma düşmüş bir insan, mânevî makâmâtı bulamaz demek.

Nefis nedir?.. Nefis insanın kendisidir. Kendi.

جَاءَ زَيْدٌ نَفْسَهُ

(Câe zeydün nefsühû) “Zeyd bizzat kendisi geldi.” demek. Nefis insanın kendisidir.

إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي

(يوسف: ٥٣)

(İnne'n-nefse leemmâretün bi's-sûi illâ mâ rahime rabbî) “Nefis, muhakkak ki insana kötülükleri çok çok emreder.” (Yusuf, 12/53)

Emmâre ne demek?.. Âmir sözünün mübalağası. Nefis insana kötülüğü çok çok emredicidir. (İnne'n-nefse le-âmirun bi's-sûi) “Kötülüğü âmirdir.” dese, yâni bir defa emrediyor, başka zaman emretmiyor filân gibi bir mânâ çıkar. Emmâr demek, emretmeyi meslek edinmiş, iş edinmiş. İş gücü boyna etrafa emir yağdırmak... (Emmâretün bi's-sûi) Niye emmâre diye sonuna te gelmiş?.. Nefis müennes olduğundan... Yâni müzekker olsaydı, (İnne'l-bedene le-emmârun) derdi.

Nefis kötülüğü çok emreden bir şeydir. İnsanın içinden, “Yat uyu, boş ver, kalkma, kılma!.. Şimdi soğukta abdest alma, tesbihini çekme!.. Ye, iç yan gel keyfine bak, işe gitme... vs.” diye, içeriden böyle boyna kötü emirler yağdırır, (bi's-sûi) kötülüğü, kötü şeyi emreder:

“—Şu kızın peşine takıl!.. Şu kötülüğü yap!.. Şu meyhaneye gir, şu içkiyi iç! Bak ne kadar tatlı,

kafayı bulduğun zamane kadar keyif oluyor...” bilmem ne vs. filân.

Boyna içinden böyle insana bir şeyler emrediyor. Duyar mısınız bunu? Herkes duyar. İçinden bir arzu geliyor, “Canım hiç istemiyor” diyorsun. Hah, işte o nefsin istemiyor.

“—Hadi gel şu işi yap!” “—Canım hiç istemiyor.” Sen can kelimesini bir tarafa bırak, o nefis işte... Nefsin *emmâretün bi’s-sûi olduğu için istemiyor.*

Bizim arkadaşlardan bir tanesi, Allah selâmet versin, her zaman anıyoruz, tarikata yeni girdiği zaman sormuş hocası:

“—Nasılsın, ne haber, nasıl gidiyor dervişlik? İlk günlerde nasılsın?” diye sormuş.

O da demiş ki.

“—İşte vazifeleri yapmaya çalışıyorum... Dargınlarla da barış demiştin ya hocam, işte o barışmak nefsimе çok ağır geliyor. İzzet- i nefsimе dokunuyor.”

“—A evlâdım nefsin izzeti mi olur?” demiş şey efendi.

İzzet-i nefis... Nefis alçak bir varlık. İnsana boyna kötülüğü emrediyor, düşman.

Tabii, nefis insanın en büyük düşmanıdır:⁷

أَعْدَىٰ عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ

⁷ Beyhakî, *Zühdü’l-Kebîr*, c.I, s.359, no:355; Abdullah ibn-i Abbas RA’dan.

Deylemî, *Müsnedü’l-Firdevs*, c.III, s.408, no:5248; Harâitî, *l’tilâlü’l-Kulûb*, c.I, s.35, no:32; Ebû Mâlik el-Eş’arî RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.IV, s.431, no:11263; *Keşfü’l-Hafâ*, c.I, s.143, no:412, 2144; *Câmiü’l-Ehâdîs*, c.XVIII, s.270, no:19379.

(*A'dâ adüvvüke nefsüke'lletî beyne cenbeyke*)
[*Senin en büyük düşmanın iki yanın arasındaki, içindeki nefstir.*] buyrulmuştur. “Canım istemiyor!” diyorsun ya, dersi ondan çalışmıyorsun.

“Canım çekti” diyorsun ya, elmayı ondan koparttın. “Canım çekti” diyorsun ya, içkiyi ondan için. İşte “Dayanamadım, canım çok arzuladı.” diyorsun da, filâncanın peşine ondan takılıyorsun.

İşte can dediğin o nefis... Nefis, işte sana bütün kötülükleri yaptırtıyor. Bak, kurtulamıyorsun!.. Hadi derse çalış! Çalışamıyor. Hadi namaz kıl!.. Kalkamıyor. Hadi abdest al!.. Alamıyor. Hadi tesbih çek!.. Çekemiyor. Hadi şu hayrı yap!.. Yapamıyor. Vazgeç bu inattan!.. Vazgeçemiyor. Neden?.. Nefis işte insanın içinde bir arzu, yüklüyor insana. İnsan o arzunun peşinden kurtulamıyor. O kötülüğü yapıyor. Demek ki, nefisine mağlup oldu. İçinden gelen bir kötü emri tuttu da, yaptı mı bir insan, nefisine mağlup oldu.

Tasavvuf nedir?.. Tasavvufun en mühim işlerinden bir tanesi, işte bu içindeki arzuları bastırıp yenebilmek...

“—Kalkma yahu, yat. Dışarıda kar yağıyor. Yatağın içi sıcacık... Ne yapacaksın yataktan kalkıp da, sabah namazına bir de camiye gideceksin. Bırak bu işi ya! Çek yorganı, kulakların da üşümesin.”

Tabii şimdi bu yatağın içi sıcak, hakikaten canı istiyor. Kim istiyor?.. Kendi nefsi istiyor. Bunu

kim yenecek?.. Gene kendisi yenecek. İşte İslâm'ın zorluğu burada. İnsan kendi kendisini yenmek zorunda ve insanın kendisi kendisine düşman. Kendi arzusu kendisine düşman. Tasavvuf işte buradan başlıyor, bu mücadelede başlıyor. Yeneceksin, kalkacaksın.

Yataktan kalktın, yendin nefsini, uykuyu yendin.

“—Yahu, dışarısı çok soğuk be! Al abdestini, kıl şurada namazını, yat gene yatağa!..”

Bu sefer böyle tutturur. “Gitme, camiye kadar gitme!” der. E camiye gider.

“—Yahu işte sabah namazını kıldın ya, dua da ettin, bundan sonrası farz değil. Kalk, al pabucunu, sıcak yatak seni bekliyor.” der, duayı ettirmez.

Böyle her noktada içinden bir arzu geliyor, senin canın istiyor yâni. İstiyor, yapmak istiyorsun onu. Kim seni frenleyecek, birisi seni bağlayacak mı?.. Birisi senin kolundan mı tutacak?.. İşte sen kendi kendini tutacaksın. İşin zorluğu buradan kaynaklanıyor.

Onun için, insanlar kolay kolay iyi insan olamıyor; çünkü, kendi kendisini yenemiyor. Kendi içinden doğan arzusunu engelleyebilse, ona mâni olabilse, onu aşabilse... Pekiyi, onu aşacak da ne yapacak?.. Dini bilgisinin, sünnet-i seniyyenin gösterdiği işi yapacak.

“—Bu namazın camide kılınması sünnet-i seniyyedir; camide kılacaksın!.. Namazdan sonra oturmak Efendimiz'in sünnetidir; oturacaksın!.. Şöyle yaparsan sevap var, öyle

yaparsan bir şey yok... Sevaplı işe rağbet et!”
filân diye insanın kendi kendisini yenmeye alışması lâzım.

“—E nasıl alışacağız hocam? İnsan kendisini nasıl yenebilir?..”

Biz müslümanlar olarak, senede bir ay bunun egzersizini yapma, eğitimini yapma nimetine sahip bir milletiz biz... Biz müslümanlar nasılız?..

Nefsi yenmek için bir ay eğitim kampımız var, Ramazan... Allah bize Ramazan orucunu farz kılmış. Ramazan bizim nefsi yenme kamp hayatımız. Askerlik hayatımız yâni. Nefse karşı mücadele devremiz.

Ramazan geliyor, sabahtan akşama yemek yemeyeceksin, su içmeyeceksin; evliysen sabredeceksin... vs. filân. Yâni orucun şartları nelerse; harama bakmayacaksın, ağzına sahip olacaksın, diline sahip olacaksın, kimseyi gıybet etmeyeceksin... İşte bak bir ay bu egzersizi yapıyorsun. En yapmasını bilmeyen insan bile öğrenir. Bak işte bu...

“—Evdeki ekmek senin ekmeğin mi?..”

“—Benim ekmeğim. Helâl kazandım. Bak, ben ustayım. Ocağın karşısında küt küt, çekici sallaya sallaya bu ekmeği kazandım.”

“—Ama şimdi yemeyeceksin, yiyemezsin!”

“—Neden?..”

“—Allah gündüz yemeyin!” demiş .

“—Pekiyi, madem Allah emretti, o halde yemeyeyim.”

İçmeyeceksin... Daha başka birisi geliyor, oruçlu bir insana birisi çattığı zaman; diyor ki Peygamber Efendimiz: “Ben oruçluyum, ben oruçluyum” de, ona uyma!.. Başka zaman vurursun bir tane, devirirsin. “Ya sen git işine!” dersin filân. Dövebilirsin ama, “Ben oruçluyum” diyorsun, sataşana uymuyorsun. Yemek imkânın var, yemiyorsun. İçme imkânın var, içmiyorsun. Diline sahip oluyorsun.

Gözüne tatlı gelen bir şeye bakmıyorsun. Gözünü çeviriyorsun... filân.

Bir ay egzersiz yapıyor, yapıyor, yapıyor, yapıyor insan. Bu ne demek?..

“—Bak bir ay egzersiz yaptım, seni yetiştirdim, hazırladım.

Onbir ay buna göre hareket et!..” demek.

Biz bunu bilmediğimiz için, Ramazanlar geçiyor, bir Ramazan, iki Ramazan, beş Ramazan, on Ramazan, kırk Ramazan, elli Ramazan... Millet nefisini yenmeyi öğrenememiş. Hâlâ bir kızdı mı çanaklar, tabaklar uçuyor, camlar kırılıyor, adamlar yerlere yıkılıyor, kanlar dökülüyor vs. filân. Hâlâ bak nefisini yenmeyi öğrenememiş.

Evet, insanın en şiddetli perdesi, Allah’a ulaşmasını engelleyen, yolu görmesini ve gitmesini engelleyen en şiddetli perdesi, nefisini görmesidir. Yâni nefisini beğenmesi mânâsına gelebilir burada. *Rü’yet, görmek, kendi nefisini görmek, yâni “Ben neymişim be! Benim ne kemâlâtım varmış, ne ilmim varmış, ne meziyetlerim varmış meğerse bak, herkes*

bana hürmet ediyor, izzet ediyor.” bilmem ne filân.

“Falanca arkadaş da şöyle dedi:

‘—Yâhu, sen şu işi çok güzel yapıyorsun!’ dedi. Hakikaten güzel yaparım da. Lâf aramızda eşim yoktur, emsâlim yoktur, bir taneyimdir...” filân diye kendisini görmesi insanın. Yâni nefsini beğeniyor.

Yâhu bunun beğenilecek tarafı yok:

إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ

(يوسف: ٥٣)

(İnne'n-nefse leemmâretün bi's-sû') [Muhakkak ki nefis, insana kötülüğü çok çok emredicidir.] (Yusuf, 12/53) Bu insana kötülüğü emrediyor. İnsanı mahveden bu... (A'dâ adüvvüke) “En büyük düşmanın...” Peygamber Efendimiz, “Senin en büyük düşmanın!” diyor, bunun nesini beğeniyorsun?..

Rus'u beğenir misin?.. Beğenir misin İsrailiyi, beğeniyor musun Yunanlıyı?.. Beğenmiyorsun. Bu ondan beter, daha büyük düşman... Çünkü harb etsen, o seni öldürse; şehid olursun, cennete gidersin. Ama bu, sana istediği şeyleri yaptırtarak, seni cehenneme atıyor, ebedî cehenneme düşmene sebep oluyor.

Onun için, nefsini görmesi... (Ve tedbîruhâ) Tedbir demek, yâni onun arzuları yerine gelsin diye, nefsinin karşısında el pençe divan durup, onun işlerini yapmak, onun peşinde koşmak.

Meselâ, tedbîrû'l-beyt; evi idare etmek, evin işlerini görmek demek. Tedbîrû'n-nefs; yâni nefsi ne istiyorsa yapmak.

Oturmuş gönlünün tahtına:

“–Su isterim!..”

“–Baş üstüne...”

“–Keyif isterim!..”

“–Baş üstüne...”

“–Eğlence isterim!..”

“–Baş üstüne...”

“–Zevk isterim!”

“–Baş üstüne...”

“–Hacivat isterim, Karagöz isterim!..”

Yâni boyna istiyor, o da onun peşinde.

“–Emret, baş üstüne, derhal!..”

İmam-ı Gazâlî diyor ki:

“–İnsanların gözünden perdeler kalksa, birbirlerine baksalar, ‘Ne durumda bu adamın mânevî durumu?’ diye... Herkes görecekti ki, insanlar nefsinin karşına geçmiş, el pençe divan durmuş, kimisi rükûda, kimisi secdede; ‘Emret nefsim!’ diyor. İnsanların çoğunun böyle olduğunu görecektlerdi.” diyor İmam-ı Gazâlî.

Perde kalksa görecek: Bu adam nefesine tapıyor... Bu adam nefsinin karşısında el pençe divan duruyor... Bu adam nefsinin işlerini görmekten başka bir iş yapmıyor. Nefsini tatminden başka bir şey yapmıyor...

İşte bu. Bunu anladığımız zaman, dervişliği biraz anlamış olacağız. İçimizde bir şey

var, içimizden gelen duyguların kaynağı. Bu duyguları biz frenlemeliyiz, yapmamalıyız, tersini yapmalıyız. Aklımıza göre, sünnet-i seniyyeye göre hareket etmeyi prensip edinmeliyiz. Allah bize neyi emretmiş; Kur'an-ı Kerim, Peygamber Efendimiz, sünnet-i seniyye bize neyi emretmiş; onu yapmayı esas alabildik mi, tasavvufu biraz anlamaya başladık. Bunun düşman olduğunu anlayıp, buna karşı durduk.

Bazen insan sinirleniyor, böyle birden hop yerinden kalkıyor. Yâni bir şey saplanmış gibi, bir yerine iğne batırılmış gibi hop kalkıyor, hop ötekisinin yakasına yapışıyor... Zor ayırıyorlar. Neden?.. İşte nefsinden...

Birisinin buradan damarı kabarıyor, ötekisinin buralardan damarı kabarıyor. Yüzleri kıpkırmızı olmuş. Yumruklar sıkılmış... İşte nefisleri adam akıllı kabarmış. Hadi bakalım, lâf dinletebilirsen dinlet!.. Yâni, nefis dizginleri ele geçirmiş, bu adamları oynatıyor demek.

İşte bunları yenebilmek dervişlik... Onun için, eyvallah diyor. Gözü yumuk, biliyor her şeyi, sabrediyor, gık demiyor... Ha, bunun içinde fırtına yok mu?.. Var ama yeniyor, yutmasını biliyor. Senin anladığın şeyleri bu anlamaz mı?.. Anlar. Sevilmeyi istemez mi, alkışlanmayı istemez mi? Beğenilmeyi istemez mi?.. Herkes ister beğenilmeyi. Herkes ister ama, bu aksine hareket ediyor, nefsi ne derse aksini yapıyor.

Rivayet edilir ki: Mûsâ AS birisine dini tebliğ etmiş, hak yolu anlatmış, "İmana gel!" diye teklif etmiş. O şahıs demiş ki:

“—Yâ Mûsâ, sana yarın cevap vereceğim! Bekle, yarın cevap vereceğim.” demiş.

Ertesi gün gelmiş;

“—Tamam, senin dediklerini kabul ediyorum. Sana tabi oluyorum.” demiş.

Girmiş hak yola, dine gelmiş, imana gelmiş. Mûsâ AS demiş ki:

“—Niye bekledin?..”

“—Ben eskiden beri kendi nefsimle mücadele içindeyim. O ne derse, onun aksini yaparım. Akşam onu kolladım fikrini anlamak için. Senin çağırdığın yola gelmek istemiyordu, dine girmeyi hiç istemiyordu. Anladım ki senin çağırdığın yol doğrudur. (*Inne'n- nefse leemmâretün bi's-sû'*) Çünkü, insanın içindeki nefis hep kötülüğü emreder. Ona muhalefet ederek senin yoluna geldim.” demiş.

Bu şuuru kazanabilmemiz lâzım! Bu zor bir şey, kolay bir şey değil... Belki bu benim söylediğim sözleri, sizin bu dinlediğiniz sözleri, genel müdürler, bakanlar, milletvekilleri bilmiyor. Yâni bir çok kimse böyle bir olaydan, böyle bir meseleden, içlerinde böyle bir şey olduğundan haberdar değiller ve kendilerini kontrol ihtiyacını, lüzumunu duymuyorlar. Neden?..

Nefis terbiyesi diye bir iş vardı, eskiler bunu yapıyorlardı. Nerede yapıyorlardı?.. Tekkelerde yapıyorlardı. Bu tekkeler mektep idi. Neyin mektebiydi? Nefsi terbiye etmenin mektebiydi. Bu içerideki nefse, *nefs-i emmâre derler. Bu nefsi-i emmâreyi ele alıyorlardı bu*

mekteplerde. Burası bir mektep, sınıfları var, başlarında müdür bey var... Bu nefs-i emmâre'yi emmârelikten vazgeçiriyorlardı. Nefs-i emmâre, oluyordu nefs-i levvâme...

Nefs-i levvâme ne demek? Kendisini çok kınayan nefis demek... Levv etmek, kınamak demek... Yâni lâim demiyor. Meselâ, müslümanın bir vasfı nedir:

وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ

(المائدة: ٥٤)

(Ve lâ yehâfûne levmete lâim) “Müslümanlar kınayanın kınamasından korkmaz. Kim ne derse desin, yapması gereken işi yapar.” (Mâide, 5/54)

Lâim demiyor, nefs-i lâime demiyor; levvâme diyor. Yâni mübâlağa sigası, âmir değil, emmâre dediği gibi; levvâme... Bu sefer nefisini çok levv ediyor. Sabah akşam nefsiyle mücadelede... Diyor ki:

“—Gene beni kandırdın. Gene bana bu sabah namazını kaçırttırdın. Gene bana şu günahı işlettirdin. Sen ne kötüsün be! Senin elinden ne zaman kurtulacağım ben ya?.. Yâ Rabbi, sen bana güç kuvvet ver, şu nefsimi yeneyim!” diyor.

Nefsinin düşman olduğunu anladı, nefisle mücadele ediyor ama, nefis kuvvetli, bu zayıf. Küt küt yere vuruyor, küt küt yere vuruyor. Yatırıyor bunu daimâ... Bu her seferinde:

“—Ah gene nefse yenildim, eyvah gene mağlup oldum, gene günahı işledim, gene hatayı yaptım...” filân diye nefesine levm ediyor, kendisini kınıyor. “Çok kusurluyum, çok hatalıyım, pür hatayım, günahlara batmışım... Benim hâlim ne olacak?” diye. İşte bu nefs-i levvâme...

Bu hâle geliyor. İlk önce nefisle bir mücadele başlıyor ve o mücadelede yenildikçe, kişi kendi kendisini kınıyor. Kendi kendisine kızıyor. “Yâ ne zaman kuvvetleneceğim ben?” diyor.

Sonra, bu levvâmelik hâlinde de devam ediyor mücadele. Bu yolda, bu mektepte devam ediyor. Birinci sınıf, ikinci sınıf, üçüncü sınıf, yedinci sınıf... gidecek tabii. Sonra nefs-i mülheme haline geliyor.

Bu isimler nereden geliyor?.. Tabii Kur’an-ı Kerim’den geliyor. Kur’an-ı Kerim’i incelemişler. Kur’an-ı Kerim’in ayetlerinden çıkıyor terminoloji, tabirler oradan geliyor.

Mülheme. Niye mülhime değil de, mülheme?.. Mülhime, ism-i fâil sîgasıdır; ilham edici demek. Mülheme, ism-i mef’ul sigası; kendisine ilhamlar gelen demek.

فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا

(الشمس: ٨)

(Feelhemehâ fücûrahâ ve takvâhâ) (Şems, 91/8) ayet-i kerimesinden anlıyorlar ki müfessirler, Kur’an-ı Kerim’i okuyanlar, Allah fücûrunu ve takvâsını nefse ilham ediyor. Yâni

fısk-u fücür, günah, yasaklar, haramlar, takvâ, yâni günahlardan sakınma hâli vs. İlhâmat geliyor, doğruyu anlayabiliyor. Burası eğri, burası doğru diye biliyor.

İsmi mef'ul sîgasıyla olacak, doğrusu budur. Yâni tabirleri bilmeyenler, nefs-i mülhime diyorlar. Doğrusu *nefs-i mülheme*'dir. (*Feelhemehâ fücûrehâ*)'da *elheme* fiilinde, *hâ mef'ul* olduğu için, *nefs-i mülheme*... Ondan sonra, *nefs-i mülheme*, kendisine ilhamlar gelen, gerçekleri anlayabilen, manevî bir takım ışıklar ve nurlar, güçler ve kuvvetler, feyizler gelen insan.

Ondan sonra *nefs-i mutmainne*:

يَأْتِيهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ إِرْجِي إِلَى رَبِّكَ
رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً

(الفجر: ٢٧ - ٢٨)

(*Yâ eyyetühe'n-nefsü'l-mutmainneh. İrciî ilâ rabbiki râdiyeten merdiyyeh.*) [Ey mütmainneliğe kavuşmuş insan! Sen ondan razı, o senden razı olarak Rabbine dön!] (*Fecr*, 89/27-28)

İsmin kaynağı bu ayet-i kerime. *Mutmainne* ne demek?.. Karar tutmuş, istikrar bulmuş demek. Artık nefis emmârelikten geçmiş, levvâmelikten geçmiş, ilhamlar, feyizler gele gele oturmuş, sağlam bir şey. Ne şeytana uyuyor, ne öyle arzulara kapılıyor, ne heveslere kapılıyor; kale gibi sağlam... Gemi gibi dümdüz yolunda gidiyor. İşte *nefs-i mutmainne*... Yâni mânevî güzel makamların ilki, *mutmainne* makamı diyorlar.

Cennetlik olduğu anlaşılıyor bu ayet-i kerimelerden. Cennetlik olmanın ilk şartı, işte nefsi mutmainne hâline getirmek yâni. Çalkanan, dalgalanan, bir yenilen, bir yenen, bir öf diyen, bir kızan... Bu halden geçecek; istikrarlı, sağlam, sapasağlam bir müslüman olacak.

f. Muhabbet Nedir?

Bundan sonraki söz, bununla bitireceğiz. Çünkü sözü fazla uzatmamak arzumuz. Yine senedi var sözün:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ الْخَوَارِزْمِيُّ قَالَ سَمِعْتُ
ذَا النُّونِ وَسُئِلَ عَنِ الْمَحَبَّةِ قَالَ

TS. 18/5 (Haddesenâ muhammedü'bnü saîdini'l-hàrezmî: Kàle: Semi'tü ze'n-nûn) Bu Muhammed ibn-i Said el-Hàrezmî Zünnûn Hazretleri'nin şöyle dediğini işitmiş: (Ve süile ani'l- muhabbeti) Kendisine “Muhabbet nedir?” diye soru sorulduğu zaman, şöyle cevap verdiğini duymuş. Kim?.. Bu Hàrezmî...

Bu Hàrezmî'yi, hareke olarak ötre koymuş, hûrezmî, huvârezmî gibi yazıyor. Araplar bunu bilmez. Farsça bir kelimedir bu. Onun için nasıl hareke koyacağını da bilemez tabii, bunu neşreden müellif.

Farsça'da bir başka çeşit hı harfi vardır. Yâni noktalı hà'ya hı diyoruz ya biz. Farsça'da bir başka çeşit hı daha vardır. Bizde bir c var, bir

ç var. Onun gibi onlarda bir hı var, bir de bir başka çeşit hı var. O başka çeşit hı'yı belirtmek için, onun arkasına vav harfi eklerler. Huvâ gibi yazılır, ama vav okunmaz. Bu vav'a okunmayan vav derler, vâv-ı resmiye derler. Hiç yokmuş gibi düşüneceksiniz. Yalnız bu hı harfi, böyle dudak yuvarlak çıkar, "hoa" diye çıkar. Tabii İranlılara mahsus, onların bir bölgesine mahsus bir telâffuz şekli. Biz onu yapamayız.

Meselâ, bir Diyarbakırlının konuşmasını şıp diye anlıyoruz. Bir Karadenizliyi "Cel, cel!" demesinden anlıyoruz. "Gelmişsinse..." bilmem ne filân dedi mi, İspirli mi, Erzurumlu mu hemen anlıyoruz. Tabii o da İranlılara ait, Farslara ait bir şey. Bu hı'nın harekesi üstündür ama, hı harfi yuvarlak hı olduğu için, yuvarlak telâffuz edilen hı olduğu için, vav konulmuştur. Vav okunmaz, Hârezmî'dir.

Aynı harf hoca kelimesinde de vardır, aslı hâce. Yâni harekesi üstündür ama, dudak yuvarlak yapılarak çıkar. Onun için, biz onu hoca hâline getirmişiz. Bunu Harezmi hâline getirmişiz. Bilmem Kayseri'den Han Hâtun şeyi var. Honkâr kelimesi, Hor kelimesi var. Hâr yazar aslında, hor diyoruz; hor, hakir olmak filân mânâsına. Birkaç kelimedede vardır bu.

Harezmi. Harezmi, Hazar Denizi'nin doğu kıyılarına verilen isimdir. O bölgeden olan bu alim, Zünnûn Hazretleri'ni duymuş.

Buradan şunu da anlıyoruz ki, İslâm alemi bir bütün... Ne kadar hoş bir şey, düşünebiliyor musunuz? Yâni adam Buhara'dan kalkıyor,

Mısır'a gidiyor. Oradaki arif zâtla konuşuyor. Medine'ye geliyor, Mekke-i Mükerrerme'ye geliyor, kalıyor. Yemen'e iniyor, oradaki alimlerle konuşuyor. Şurada biraz ilerde bir şahıs gelecek, Tarsusluymuş. Yâni bizim memleketten, Tarsus'a yerleşmiş. Kimisi Tarsus'ta, kimisi Antakya'da, kimisi Maraş'ta kimisi Urfa'da filân... Ama diyar diyar dolaşabiliyorlar, çünkü her taraf İslâm beldesi. Hangi alimi nerede bulmuşlarsa, gidiyor onun yanına. Yâni bu Harezmlî, yâni şimdiki Özbekistan veyahut Türkmenistan. Türkmenistanlı ama, Mısırlı Zünnûn Hazretleri'ni duymuş, demek ki gitmiş oraya tahsile. Yâni bizim çocuklarımız tahsil görsün diye Kahire'ye, bilmem Mekke-i Mükerrerme'ye filân gönderdiğimiz gibi.

Bu şahıs, “Muhabbet nedir?” diye sorulduğu zaman, Zünnûn'un şöyle cevap verdiğini duymuş:

أَنْ تُحِبَّ مَا أَحَبَّ اللَّهُ وَتَبْغُضُ مَا أَبْغَضَ اللَّهُ
وَتَفْعَلُ الْخَيْرَ كُلَّهُ وَتَرْفُضُ كُلَّ مَا يَشْغَلُ عَنِ اللَّهِ
وَ أَلَّا تَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةَ لَائِمٍ مَعَ الْعَطْفِ
لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْغِلْظَةَ عَلَى الْكَافِرِينَ وَاتِّبَاعِ رَسُولِ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الدِّينِ

(En tühîbbe mâ ehabba'llàh) “Allah'ın sevdiğini sevmendir.”

Yâni, tasavvufta çeşit çeşit terimler dolaşüyor ortada. *Ma'rifet kelimesi dolaşıyor, irfan kelimesi dolaşıyor, ârif kelimesi dolaşıyor, muhabbet kelimesi dolaşıyor, âşık kelimesi, muhib kelimesi dolaşıyor. Bilmem, zâhid kelimesi dolaşıyor, tarikat kelimesi dolaşıyor... Terminolojisi var yâni. Her ilmin çeşitli tabirleri var.*

Şöyle söyleyelim ki, bir araba tamircisi meselâ, diyor ki:

“–Lokmayı getir!” diyor.

Sen şimdi buna hamurdan yapılmış, fırında pişmiş lokma tatlısını götürebilir misin?.. Hayır! Onun lokma dediği bir başka çeşit vidayı sökme aleti. Terminolojisi öyle. Lokma.

“–İngiliz anahtarını getir!” diyor.

“–Kurbağacığı getir!” diyor.

Yâni şimdi gidecek, suyun içinden bir kurbağa mı yakalayacak?..

“–Hayır.’

Şöyle ağız kurbağaya benzediği için, o ismi almış olan bir alet demek.

İşte tasavvufun da terminolojisi var, yâni tâbirâtı var.

Sormuşlar:

“–Muhabbet nedir? ‘Falanca adam muhabbet ehlinden’ filân deniliyor, nedir?”

Muhabbet sevmek demek, herkes biliyor. Soran da biliyor, sorulan da biliyor ama, “Nasıl tarif

edersin, nasıl bir haldir?” diye hâli soruyor. Kelimeyi sormuyor. Lügati açar herkes, lügatten anlar. Hâli soruyor:

“—Muhib olan bir insan, yâni Allah aşıkı olan bir insan, Allah aşıklısı olan, aşık-ı sâdık olan bir insan nasıl olur?” demek istiyor.

“Muhabbet nedir?” diye sorduğu bu. Bunu söyleyeceğiz, sözümüzü bitireceğiz.

(En tuhibbe mâ ehabba'llâh) “Allah’ın sevdiğini sevmendir. Senin, Allah’ın sevdiği şeyi sevmendir. Sen muhabbetten mi bahsediyorsun?.. Allah’ın sevdiğini sevmendir.”

Allah neyi seviyor?.. Cihadı seviyor, kendi yolunda cihad edilmesini seviyor. E cihadda yaralanmak var. Uykusuz kalmak var, hapse düşmek var, işkenceye uğramak var, öldürülmek var... Sevebiliyor musun?..

E Allah oruçluyu seviyor... Orada aç kalmak var. Allah sabretmeyi seviyor... Sabretmek yerine kavuşma olsa da, her şeyi yesek, içsek daha iyi değil mi?.. Sabrı sevebiliyor musun?.. Allah’ın sevdiklerini sevebilmendir. Muhabbet bu.

“—Allah’ı seviyorum, muhabbet ehliyim, ehl-i aşkı, ehl-i muhabbetim...”

Dur bakalım, şu sıfatlar sende varsa, öylesin. Yoksa, Zünnûn Hazretlerine göre, değilsin:

(En tühîbbe mâ ehabba'llâh) “Allah’ın sevdiğini sevmendir. (Ve tübgıda mâ ebgada'llâh) Allah’ın kızdığına kızmandır.

(Ve tef’ale’l- hayra küllehû) Tamamen hayır işlemendir, bütün hayırları işlemendir.

Hayır olan işleri işlemendir. Yaptığın işler hayır olacak. Hayır olarak neyi duyduysan, onu yapacaksın.”

Peygamber Efendimiz SAS’e birisi gelmiş:

“—Rüya gördüm: Ben secde ettim; arkamda ağaç vardı, o da secde etti, şu tesbihatı söyledi.” demiş.

Rüya anlatıyor Peygamber Efendimiz’e... Onun üzerine Efendimiz bir secde ayeti okumuş. Secde ayeti okuyunca secde etmek lâzım! Ondan sonra secde etmiş, o sahabinin rüyasında söylediği tesbihatı orada yapmış.

Çünkü hayırlı, güzel olduğunu anladı Efendimiz. Yâni, “Benim ashabımdan birisi görmüş, ben peygamberim, ona uymam!” demedi. Güzel olduğu için, rüyanın salih rüya olmasından, rahmânî rüya olmasından dolayı, o rüyada o ağacın yaptığı tesbihi aynen o da hemen söyledi.

(Ve terfada külle mâ yeşgalü ani’llâh) Rafada-yerfadu, reddetmek demek, kabul etmemek demek. “Allah’tan, Allah’la meşgul olmaktan seni alıkoyan ne varsa, onların hepsini reddetmek. İstemiyorum bunları diye onlardan uzaklaşmak, onları kabul etmemek.”

Allah’ı sevmek bu. Seni Allah’tan ne alıkoyuyor? Çalgı mı, eğlence mi, keyif mi, iş mi, güç mü? Yâni ne seni Allah’la meşgul olmaktan alıkoyuyorsa onların hepsini itmek, reddetmek.

(Ve ellâ tehâfe fi’llâhi levmete lâim) Burada şeddeli olacak; elâ değil, ellâ: (Ve ellâ tehâfe fi’llâhi levmete lâim) “Allah yolunda kınayanın

kınamasından korkmamak.” Sevgi budur. “Kınayan kınasın, beğenmeyen beğenmesin, ben Allah’ın istediği işi şöyle yaparım!” İşte bak, Allah muhabbetiyle dolu insanın yapacağı iş. (Mea’l-atfı li’l-mü’minîn) Mü’minlere şefkatle beraber... Böyle olacak.

Bir daha özetleyelim: “Allah’ın sevdiğini sevmek, kızdığına kızmak, tamamen hayırları yapmak ve Allah’tan meşgul eden ne varsa önünde, onların hepsini reddetmek ve Allah yolunda kınayanın kınamasına hiç aldırmadan, korkmadan, yapması gereken vazifeleri yapmakta tereddüt etmemek; (mea’l-atfı li’l-mü’minîn) mü’minlere şefkatle beraber...

Mü’minlere şefkatli olacak, müşfik olacak, merhametli olacak, “Bu mü’min” diyecek, sevecek. Neden? Allah mü’minleri sevdiği için onlara karşı içinde atf, yâni şefkat olacak, sevgi olacak.

(Ve’l-gılzeti ale’l-kâfirîn) Kâfirlere karşı da galîz, yâni şiddetli olacak, böyle sert olacak. Mü’minlere müşfik, kâfirlere sert olacak.

أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ

(الفتح: ٢٩)

(Eşiddâü ale’l-küffâri ruhemâu beynehüm) [Kâfirlere karşı sert, kendi aralarında merhametlidirler.] (Fetih, 48/29) tarifinden almış demek bu sözünü, mübarek Zünnûn Hazretleri. Mü’minlere yumuşak, kâfirlere sert olacak

Yapabiliyor muyuz? Tamamen tersini yapıyor millet. Turistlere karşı öyle yumuşak davranıyor ki, pabucunun altını yalayacak neredeyse... Mü'min kardeşine karşı olanca sertliğiyle sert. "Otur, kalk, çekil, git!" bilmem ne... Yâni hiç bir sevgi şeyi yok. Tamamen ters.

(Ve'ttibâi rasûli'llâh) Mea ittibâi rasûli'llâh demek yâni, Rasûlüllah'a ittibâ ederek... Mü'minleri severek, kâfirlere sert tavır takınarak, (salla'llâhu aleyhi ve selleme fi'd-dîn) yâni dinî konuda Rasûlüllah'a ittibâ ederek gitmektir."

Şimdi, "Muhabbet nedir?" diye sordular. Muhabbetin sahibi olan bir insanın nasıl davranması gerektiğini anlatarak onu tarif etti bize. Yâni seven insan böyle yapar. Başkasını yapamaz. Başkasını yapıyorsa, sevgisi sahtedir veyahut gerçek mühib değildir veyahut palavracıdır, iddiacıdır" demek yâni.

Bir daha okuyalım:

"—Muhabbet nedir?"

"—Muhabbet Allah'ın sevdiğini sevmendir, Allah'ın kızdığına kızmandır, tamamen hayrı işlemendir ve Allah'tan meşgul eden her şeyi reddetmendir; Allah yolunda bir kınayanın kınamasından asla korkmamandır. Mü'minlere şefkat göstererek, kâfirlere şiddet göstererek dinî konuda Rasûlüllah SAS'e tam ittiba ederek yaşamandır. Muhabbet bu."

Muhabbet sözü ne demek yâni, Allah âşıkı bir insan, bu ne demek?.. Allah onu seviyor da ondan. Allah sevmeden bir insan Allah aşıkı olamaz. Önce Allah sevecek, ondan sonra kişi

Allah âşıkı olabilir. Yâni kendi kendine Allah âşıkı olamaz bir insan. Allah sevdikten sonra olur.

Aşk odu evvel düşer ma'şûka, andan âşıkı;

Şem'i gördüm, yanmadan yandırmadı pervâneyi.

Önce Allah sever bir kulu. Ondan sonra kulda muhabbetullah hâsıl olur. Onun için, âşık-ı sâdık olan bir insan Allah'ın sevgili kulu demek. O sevgili kulun sıfatlarını söylemiş oluyor.

Allah'ın sevdiğini sever, kızdığına kızar, tamamen hayır işlerini yapar, hayır olan işleri yapar. Allah'tan meşgul eden her şeyden uzak durur. "Ben filânca yere gitmem, falanca işi yapmam.

Ona gidince cumayı kılamıyorum, işimi yapamıyorum" filân bilmem ne... Allah'tan alıkoyan her şeyden uzak durur. Allah yolunda, bir kınayanın kınamasına hiç aldırılmaz, asla aldırılmaz. Mü'minlere şefkatle, severek muamele yapar; kâfirlere sert, cesur, kahraman davranır. Dinî konularda tamâmen Rasûlüllaha tâbi olur.

Görüyor musunuz mutasavvıfı?.. Görüyor musunuz hakiki sôfiyi?.. Görüyor musunuz, âşık-ı sâdık nasıl tarif ediyor?.. Görüyor musunuz tasavvufun aslı, esası neymiş?

Zünnûn Hazretleri'nden. Yâni ta Peygamberimiz'e yakın asırlardan. Biz bin dört yüz küsürdeyiz, o iki yüz küsürde. Yâni, bizden on iki asır önceki o devrin mübarek insanların halleri.

Allah-u Teâlâ Hazretleri bizi de, Peygamber Efendimiz'e en güzel tarzda ittiba edenlerden, Kur'an-ı Kerim yolunda yürüyenlerden, Allah yolunda kınayanın kınamasına aldırmadan yapması gereken işi yapanlardan, Allah'ın sevdiğini sevenlerden, Allah'ın kızdığına kızanlardan, aşık-ı sâdıklardan; nefsinin yenmiş, nefsinin düşman olduğunu anlayıp da, düşman belleyip de ona göre kendisini kurtarmış kimselerden eylesin...

Sevdiği kul eylesin... Bütün güzel hallere rağmen ma'rifetullah iddiasında bulunmayan, zâhidliği kendisine meslek edinip de etrafa zâhidlik satmayan, böyle "İbadet ehliyim!" vs. filân diye, kendisini öyle gösterip de, onla meşgul gösterip de, şöhret ve riya belâlarına bulaşanlardan etmesin; bulaşmayanlardan eylesin...

Bi-hürmeti esmâihi'l-hüsnâ, ve bi-hürmeti habîbihi'l-müctebâ, ve bi-hürmeti esrâri sûreti'l-fâtihah!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

28. 12. 1991 - İstanbul

[Bütün TASAVVUF SOHBETLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

SERVER
Kürsü